МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

Кваліфікаційна робота магістра

на тему «Повоєнна відбудова економіки України на засадах інноваційного розвитку та європейського партнерства»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0514-ме
спеціальності 051 Економіка
освітньої програми «Міжнародна економіка»
Руднік О. Р.
Керівник: к.е.н., доцент Кусакова Ю.О.
Рецензент: д.е.н., професор Селіщева А.В.

Запоріжжя
2025 рік

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну роботу 4
Реферат 6
Summary 8
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів 10
ВСТУП 11
1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА В АСПЕКТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ 16
1.1 Теоретичне визначення поняття інновацій та інноваційного розвитку 16
1.2 Сутність та складові європейського партнерства 23
1.3 Стратегічні вектори повоєнної відбудови України 29
Висновки до розділу 1 32
2 АНАЛІЗ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОСОЮЗОМ У ПЕРІОД ВІЙНИ З РФ 34
2.1 Аналіз зовнішньоторговельних відносини України та країн ЄС 34
2.2 Основні напрями секторальної інтеграції України та ЄС 43
2.3 Пріоритетні напрями співпраці задля економічного відновлення 56
Висновки до розділу 2 64
3 ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ 66
3.1 Оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища Запорізького регіону в аспекті визначення стратегії повоєнної відбудови 66
3.2 Сучасні можливості впровадження інновацій у ведення зовнішньоторговельної діяльності підприємств Запорізького регіону, з урахуванням можливостей ЗТПП 74

3.3 Перспективні напрями удосконалення соціальної складової повоєнної відбудови регіону 82
Висновки до розділу 3 86
ВИСНОВКИ 87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 91
ДОДАТОК А. Декларація академічної доброчесності 97

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 051 Економіка
Освітньо-професійна програма Міжнародна економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ:
В. о. зав. кафедри _____ Гамова О. В.
«____»_____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТЦІ
Руднік Ользі Русланівні

1.Тема роботи: «Повоєнна відбудова економіки України на засадах інноваційного розвитку та європейського партнерства»
керівник роботи: Кусакова Ю.О., к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від «25» березня 2025 р. № 439-с

2. Строк подання студентом роботи: 5 грудня 2025

3. Вихідні дані до роботи: інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів, звіти міжнародних організацій, компаній та інших установ, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, Інтернет ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити).

Теоретичне визначення інноваційного розвитку та європейського партнерства в аспекті повоєнної відбудови. Аналіз співробітництва України з Євросоюзом у період війни з рф. Перспективи повоєнного відновлення української економіки на засадах інноваційного розвитку та європейського партнерства на прикладі Запорізького регіону

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень). Графічний матеріал використано у другому розділі при аналізі співробітництва України з Євросоюзом.

6. Консультанти розділів роботи (проєкту)

Розділ	ПІП, посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Кусакова Ю.О., к.е.н., доцент	05.08.2025 р.	05.08.2025 р.
І розділ	Кусакова Ю.О., к.е.н., доцент	05.08.2025 р.	05.08.2025 р.
ІІ розділ	Кусакова Ю.О., к.е.н., доцент	08.09.2025 р.	08.09.2025 р.
ІІІ розділ	Кусакова Ю.О., к.е.н., доцент	03.10.2025 р.	03.10.2025 р.
Висновки	Кусакова Ю.О., к.е.н., доцент	03.10.2025 р.	03.10.2025 р.

7. Дата видачі завдання 24 червня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Термін виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми	06.11.2024 –18.12.2024	виконано
2	Складання робочого плану	24.06.2025 р. – 15.07.2025 р.	виконано
3	Підбір літератури та вивчення літературних джерел	22.07.2025 –30.07.2025	виконано
4	Складання плану	01.08.2025 р. – 04.08.2025 р.	виконано
5	Виконання вступу	05.08.2025 р. – 08.09.2025 р.	виконано
6	Виконання розділу 1	09.09.2025 р. – 02.10.2025 р.	виконано
7	Виконання розділу 2	03.10.2025 р. – 20.10.2025 р.	виконано
8	Виконання розділу 3	21.10.2025 р. – 27.10.2025 р.	виконано
9	Формулювання загальних висновків	28.10.2025 р. – 10.11.2025 р.	виконано
10	Подання роботи на кафедру на передзахист	18.11.2025 р.	виконано
11	Попередній захист роботи на кафедрі	06.11.2024 –30.11.2024	виконано
12	Оформлення роботи та проходження нормоконтролю	01.12.2025 р. – 05.12.2025 р.	виконано
13	Одержання відгуку та рецензії	01.12.2025 р. – 05.12.2025 р.	виконано
14	Подання остаточного варіанту роботи на кафедру	05.12.2025 р.	виконано

Студент – дипломник _____ Руднік О. Р.
Керівник проєкту _____ Кусакова Ю.О.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Селіщева А.В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 97 с., 7 рис., 18 табл., 53 джерела.

Об’єктом дослідження є процеси повоєнної економічної відбудови України в умовах трансформації глобального економічного середовища та євроінтеграційних прагнень.

Предметом дослідження виступають механізми, інструменти та моделі інноваційного розвитку економіки України, а також форми та напрями європейського партнерства, що сприяють ефективній реалізації стратегій повоєнної реконструкції.

Метою дослідження є обґрунтування стратегічних підходів до повоєнного відновлення економіки України на основі інноваційного розвитку та зміцнення європейського партнерства, а також визначення пріоритетних напрямів економічної політики, здатних забезпечити стійке зростання, модернізацію національної економіки та її інтеграцію в європейський економічний простір.

У процесі дослідження було визначено стратегічні вектори повоєнної відбудови України, що ґрунтуються на принципах інноваційного розвитку та європейської інтеграції. Проведено аналіз сучасного стану зовнішньоторговельних відносин між Україною та країнами Європейського Союзу, що дозволило окреслити ключові тенденції та проблеми у сфері міжнародної економічної співпраці. Визначено основні напрями секторальної інтеграції України до європейського простору, зокрема у промисловості, енергетиці та аграрному секторі, що є пріоритетними для економічного зростання.

Окрему увагу приділено формуванню пріоритетних напрямів співпраці для економічного відновлення країни, серед яких розвиток інноваційних технологій, залучення інвестицій та розширення експортних можливостей. Проведено комплексний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища Запорізького регіону, що стало основою для розробки стратегії його

відновлення. У ході дослідження виявлено сучасні можливості впровадження інновацій у зовнішньоекономічну діяльність підприємств регіону з урахуванням ресурсів Запорізької торгово-промислової палати, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності місцевого бізнесу.

Запропоновано перспективні напрями удосконалення соціальної складової регіонального розвитку, орієнтовані на підвищення якості життя населення, розвиток людського капіталу та забезпечення соціальної стабільності. Сукупність проведених досліджень дозволила сформувати комплексне бачення економічного відновлення України та Запорізького регіону на основі інноваційних підходів і партнерства з Європейським Союзом.

ПОВОЄННА ВІДБУДОВА, ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ, ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ, ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО, СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ, СЕКТОРАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ІНВЕСТИЦІЇ, ЗАПОРІЗЬКИЙ РЕГІОН.

SUMMARY

Qualification work: 97 pp., 7 figures, 18 tables, 53 sources.

The object of the study is the processes of post-war economic reconstruction of Ukraine in the context of the transformation of the global economic environment and European integration aspirations.

The subject of the study is the mechanisms, tools and models of innovative development of the economy of Ukraine, as well as the forms and directions of European partnership that contribute to the effective implementation of post-war reconstruction strategies.

The purpose of the study is to substantiate strategic approaches to the post-war restoration of the economy of Ukraine on the basis of innovative development and strengthening of European partnership, as well as to determine the priority areas of economic policy that can ensure sustainable growth, modernization of the national economy and its integration into the European economic space.

In the process of the study, strategic vectors of post-war reconstruction of Ukraine were identified, based on the principles of innovative development and European integration. An analysis of the current state of foreign trade relations between Ukraine and the countries of the European Union was conducted, which allowed to outline key trends and problems in the field of international economic cooperation. The main directions of sectoral integration of Ukraine into the European space have been identified, in particular in the industry, energy and agricultural sectors, which are priorities for economic growth.

Particular attention has been paid to the formation of priority areas of cooperation for the economic recovery of the country, including the development of innovative technologies, attracting investments and expanding export opportunities. A comprehensive analysis of the internal and external environment of the Zaporizhia region has been carried out, which has become the basis for developing a strategy for its recovery. The study has identified modern opportunities for introducing innovations into the foreign economic activity of enterprises in the region, taking

into account the resources of the Zaporizhia Chamber of Commerce and Industry, which will contribute to increasing the competitiveness of local business.

Promising directions for improving the social component of regional development have been proposed, focused on improving the quality of life of the population, developing human capital and ensuring social stability. The totality of the research conducted has allowed us to form a comprehensive vision of the economic recovery of Ukraine and the Zaporizhia region based on innovative approaches and partnership with the European Union.

POST-WAR RECONSTRUCTION, ECONOMY OF UKRAINE, INNOVATIVE DEVELOPMENT, EUROPEAN INTEGRATION, EUROPEAN PARTNERSHIP, STRATEGIC VECTORS, SECTORAL INTEGRATION, FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY, INVESTMENTS, ZAPORIZHZHYA REGION.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ЄС - Європейський Союз

ВВП - Валовий внутрішній продукт

ЄІБ - Європейський інвестиційний банк

ЄБРР - Європейський банк реконструкції та розвитку

МВФ - Міжнародний валютний фонд

ООН - Організація Об'єднаних Націй

ОЕСР - Організація економічного співробітництва та розвитку

ВПО - Внутрішньо переміщені особи

МСБ - Малий та середній бізнес

Інноваційний розвиток – процес, спрямований на впровадження нових технологій, продуктів, послуг або методів управління з метою підвищення конкурентоспроможності економіки.

Повоєнна відбудова (реконструкція) – комплекс заходів з відновлення інфраструктури, економіки та соціальної сфери країни після завершення військових дій.

Європейське партнерство (інтеграція) – процес зближення України з Європейським Союзом, що включає адаптацію законодавства, економічну співпрацю та політичний діалог.

Сталий розвиток – розвиток, що задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь.

Цифровізація – широке впровадження цифрових технологій в усі сфери суспільного та економічного життя.

ВСТУП

Унаслідок масштабних руйнувань, спричинених війною, Україна зіткнулася з надзвичайно складним викликом – необхідністю відновлення національної економіки, забезпечення її стабільного розвитку та інтеграції до європейського економічного простору. Повоєнна реконструкція передбачає не лише фізичне відновлення інфраструктури, а й перегляд економічної моделі з акцентом на інновації, сталий розвиток і тісну співпрацю з країнами Європейського Союзу.

В умовах глобалізації та стрімкого технологічного прогресу інноваційний розвиток набуває вирішального значення для економічного зростання. Для України це означає потребу у впровадженні сучасних технологій, цифровізації, підтримці наукових досліджень та розвитку людського потенціалу. Європейське партнерство, у свою чергу, відкриває широкі можливості для фінансової, технічної та інституційної підтримки, що є критично важливим для успішної реалізації програм відбудови.

Актуальність теми зумовлена необхідністю формування стратегічного бачення економічного відновлення України, яке поєднує інноваційні підходи з європейськими стандартами та цінностями. У цьому контексті кваліфікаційна робота присвячена аналізу сучасних викликів, оцінці потенціалу інноваційного розвитку та визначенню ключових напрямів співпраці з Європейським Союзом у процесі повоєнної реконструкції на державному та регіональному рівнях.

Метою дослідження є обґрунтування стратегічних підходів до повоєнного відновлення економіки України на основі інноваційного розвитку та зміцнення європейського партнерства, а також визначення пріоритетних напрямів економічної політики, здатних забезпечити стійке зростання, модернізацію національної економіки та її інтеграцію в європейський економічний простір.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи сформовані такі завдання:

– дати визначення поняттям інновації та інноваційний розвиток;

– охарактеризувати сутність та складові європейського партнерства;

– визначити стратегічні вектори повоєнної відбудови України;

– дослідити сучасний стан зовнішньоторговельних відносин між Україною та країнами Європейського Союзу;

– визначити основні напрями секторальної інтеграції України до європейського простору;

– окреслити пріоритетні напрями співпраці для економічного відновлення країни;

– провести аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища регіону для формування стратегії відновлення;

– виявити сучасні можливості впровадження інновацій у зовнішньоекономічну діяльність підприємств Запорізького регіону, з урахуванням ресурсів Запорізької торгово-промислової палати (ЗТПП);

– запропонувати перспективні напрями удосконалення соціальної складової регіонального розвитку.

Об’єктом дослідження є процеси повоєнної економічної відбудови України в умовах трансформації глобального економічного середовища та євроінтеграційних прагнень.

Предметом дослідження виступають механізми, інструменти та моделі інноваційного розвитку економіки України, а також форми та напрями європейського партнерства, що сприяють ефективній реалізації стратегій повоєнної реконструкції.

Питання співробітництва України та ЄС у повоєнний період досліджувало багато науковців. Атамас О. у своїй роботі досліджує сучасний стан інвестиційної діяльності в Україні, акцентуючи увагу на її реаліях та викликах, що постали перед економікою країни. Григоренко Є. та Шніцер М. аналізують можливі шляхи відновлення економіки та бізнесу після війни, ґрунтуючись на масштабному дослідженні, яке розкриває ключові напрями трансформації економічної системи. Прушківська Е.В., Пилипенко Г.М. та

Кусакова Ю.О. порівнюють розвиток зеленого туризму в Україні та світі, визначаючи тенденції та перспективи цього сегмента як важливого чинника сталого розвитку. Ткаченко С.В. розглядає проблеми, ризики та шляхи повоєнного відновлення економіки України, підкреслюючи необхідність комплексного підходу до подолання наслідків кризи. Крючкова Ж.В. досліджує конкуренцію та конкурентоспроможність аграрних підприємств, розкриваючи їх як економічні категорії та фактори ефективності галузі. Череп О.Г. та Курдупа В.С. аналізують рівень конкурентоспроможності України, оцінюючи її позиції на світовому ринку та визначаючи ключові напрями підвищення економічного потенціалу країни.

Незважаючи на кількість досліджень, актуальним залишається питання повоєнної відбудови України (зокрема Запорізької області) на засадах інноваційного розвитку та партнерства з ЄС.

У процесі дослідження використано комплекс методів, що дозволяють всебічно проаналізувати процеси повоєнної економічної реконструкції України: метод аналізу та синтезу – для вивчення наукових джерел, нормативних документів, статистичних даних та узагальнення отриманої інформації щодо інноваційного розвитку та європейського партнерства; системний підхід – для розгляду економіки України як цілісної системи, що потребує комплексного відновлення з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників; порівняльний аналіз – для оцінки досвіду інших країн у повоєнній відбудові та можливості його адаптації до українських реалій; економіко-статистичні методи – для аналізу макроекономічних показників, тенденцій інноваційного розвитку та ефективності міжнародної співпраці; прогностичні методи – для моделювання можливих сценаріїв економічного розвитку України в контексті євроінтеграції.

Методологічною основою роботи стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, офіційні документи Європейського Союзу, аналітичні звіти міжнародних організацій, а також статистичні дані Державної служби статистики України та інших відкритих джерел.

Наукова новизна цієї роботи полягає у комплексному підході до аналізу та формування стратегічних напрямів повоєнної відбудови України та її регіонів на основі поєднання інноваційного розвитку, європейської інтеграції та секторального партнерства. Зокрема:

– уточнено зміст понять «інновації» та «інноваційний розвиток» у контексті зовнішньоекономічної діяльності та регіональної відбудови, що дозволяє розглядати їх не лише як технологічні зміни, а й як інструмент інтеграції у європейський економічний простір;

– систематизовано складові європейського партнерства та визначено їх вплив на економічне відновлення України, що дає можливість сформувати практичні механізми секторальної інтеграції;

– запропоновано стратегічні вектори повоєнної відбудови, які поєднують модернізацію інфраструктури, розвиток людського капіталу, цифрову трансформацію та соціальну стабільність із залученням міжнародної допомоги;

– виявлено сучасні можливості впровадження інновацій у зовнішньоекономічну діяльність підприємств Запорізького регіону, з урахуванням ресурсів Запорізької торгово-промислової палати, що раніше не було комплексно досліджено;

– розроблено перспективні напрями удосконалення соціальної складової регіонального розвитку, інтегровані з економічними та інноваційними стратегіями, що забезпечує системність підходу до відбудови.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для розробки стратегій економічного та соціального відновлення Запорізького регіону та України загалом у повоєнний період. Запропоновані підходи до впровадження інновацій у зовнішньоекономічну діяльність можуть бути застосовані підприємствами регіону для підвищення конкурентоспроможності на європейських ринках.

Рекомендації щодо удосконалення соціальної складової розвитку сприятимуть формуванню ефективної системи підтримки населення та модернізації соціальної інфраструктури. Розроблені стратегічні вектори та напрями секторальної інтеграції можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування та Запорізькою торгово-промисловою палатою для залучення інвестицій, реалізації міжнародних проєктів та активізації партнерства з Європейським Союзом.

Результати дослідження можуть стати основою для підготовки програм регіонального розвитку, бізнес-планів та освітніх курсів з питань інноваційного та інтеграційного розвитку.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та висновки кваліфікаційної роботи були представлені на XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Управління соціально-економічним розвитком регіонів і держави», (м. Запоріжжя, 17-18 квітня 2025 року), опубліковано тези «Post-war reconstruction of the ukrainian economy on the basis of innovative development and european partnership», а також опубліковано статтю «Перспективи повоєнного відновлення української економіки на засадах інноваційного розвитку та європейського партнерства на прикладі Запорізького регіону» у фаховому виданні «Економічний простір» № 205, 2025 рік.

Опубліковані праці повністю відображають основні результати роботи.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань із 53 найменувань. Робота викладена на 80 сторінках машинописного тексту, містить 18 таблиць, 7 рисунків.

1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА В АСПЕКТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

1.1 Теоретичне визначення поняття інновацій та інноваційного розвитку

У сучасних умовах глобальної конкуренції та технологічного прогресу інновації виступають ключовим фактором економічного зростання. Теоретично, інновації – це нововведення, які мають практичне застосування і спрямовані на покращення процесів, продуктів, послуг або організаційних структур. Вони можуть бути технологічними, управлінськими, соціальними чи економічними.

Класик економічної теорії Йозеф Шумпетер визначав інновацію як впровадження нового способу виробництва, нового продукту, нового ринку або нової організаційної форми [1]. На даний момент існують різні трактування цього поняття. В таблиці 1.1 наведено визначення поняття інновацій з різних джерел.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття інновацій

Джерело / Автор	Визначення інновацій
Йозеф Шумпетер	Впровадження нового товару, методу виробництва, ринку, джерела сировини або організації виробництва.
OECD	Впровадження нового або значно вдосконаленого продукту, процесу, маркетингового чи організаційного методу.
ЮНЕСКО	Процес перетворення знань у соціально або економічно корисні продукти, послуги або процеси.
Закон України «Про інноваційну діяльність»	Новостворений або вдосконалений продукт, технологія чи управлінське рішення з якісними перевагами та економічним ефектом.
Бізнес-визначення	Будь-яке нововведення, що створює додаткову цінність для клієнта або компанії.

Джерело: побудовано автором на основі [1, 2, 3, 4]

Поняття «інновації» трактується по-різному залежно від джерела, але всі визначення об’єднує ідея створення новизни, що приносить користь. Йозеф Шумпетер розглядає інновацію як впровадження нового товару, методу виробництва, ринку, джерела сировини або організації виробництва, акцентуючи увагу на економічних змінах через нововведення.

Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) визначає інновацію як новий або значно вдосконалений продукт, процес, а також маркетинговий чи організаційний метод, що розширює сферу застосування поняття до управління та маркетингу. ЮНЕСКО робить наголос на перетворенні знань у соціально або економічно корисні продукти, послуги чи процеси, підкреслюючи зв’язок науки та практичної користі.

Закон України «Про інноваційну діяльність» трактує інновацію як новостворений або вдосконалений продукт, технологію чи управлінське рішення, що має якісні переваги та економічний ефект, тобто надає правове визначення з орієнтацією на ефективність. У бізнесі інновація розуміється як будь-яке нововведення, що створює додаткову цінність для клієнта або компанії, акцентуючи практичну вигоду та конкурентну перевагу.

Проаналізувавши праці вчених [1, 5], у даній роботі будемо розуміти під інноваціями процес створення та впровадження нових або вдосконалених рішень, які приносять економічну, соціальну або клієнтську цінність. Різні підходи відрізняються акцентами: економічний ефект, широта застосування, зв’язок із знаннями та орієнтація на цінність для бізнесу.

В свою чергу, інноваційний розвиток – це процес якісного оновлення економіки на основі системного впровадження інновацій. Він передбачає перехід від екстенсивного до інтенсивного типу розвитку, де головну роль відіграють знання, технології, креативність та інтелектуальний капітал.

Аналогічно, дамо визначення поняттю “інноваційний розвиток”, спираючись на різні джерела.

Таблиця 1.2 – Визначення поняття інноваційного розвитку

Джерело	Визначення інноваційного розвитку
Економічна теорія	Процес якісного оновлення економіки через впровадження нових технологій, знань, продуктів та управлінських рішень.
Стратегії сталого розвитку	Розвиток, що базується на інноваціях для досягнення соціального, економічного та екологічного балансу.
Державна політика України	Пріоритетний напрям, спрямований на створення умов для генерації, впровадження та поширення інновацій у всіх сферах життя.
Бізнес-підхід	Стратегія постійного вдосконалення продуктів, процесів та моделей для збереження лідерства на ринку.
Міжнародні організації (ЄС тощо)	Ключовий фактор економічного зростання через інвестиції в науку, освіту, цифровізацію та підприємництво.

Джерело: побудовано автором на основі [2, 3, 5]

У даній роботі під поняттям інноваційного розвитку будемо розуміти процес якісного оновлення економіки та суспільства, що ґрунтується на впровадженні нових технологій, знань, продуктів і управлінських рішень з метою забезпечення економічного зростання, соціального прогресу та екологічної збалансованості. Цей розвиток передбачає створення умов для генерації, поширення та використання інновацій у всіх сферах діяльності, а також постійне вдосконалення бізнес-моделей і процесів для підтримання конкурентних переваг. У глобальному контексті інноваційний розвиток розглядається як ключовий фактор економічного зростання, що реалізується через інвестиції в науку, освіту, цифровізацію та підприємництво.

Роль інновацій у розвитку економіки є багатогранною. По-перше, вони сприяють підвищенню продуктивності, дозволяючи автоматизувати процеси та зменшити витрати. По-друге, інновації створюють нові ринки та продукти, що стимулює попит і розширює економічні горизонти. По-третє, вони підвищують конкурентоспроможність підприємств, залучають інвестиції, створюють нові робочі місця та сприяють покращенню якості життя.

Особливо важливою є роль інновацій у сталому розвитку, зокрема через впровадження екологічно чистих технологій.

Інноваційний розвиток – це не просто впровадження нових технологій, а системний процес трансформації економіки, який базується на низці фундаментальних принципів (табл. 1.3). Дотримання цих принципів забезпечує ефективність інноваційної діяльності, її сталість та відповідність сучасним викликам.

Таблиця 1.3 – Принципи інноваційного розвитку

Принцип	Характеристика
1. Науково-технічна обґрунтованість	Інновації повинні базуватися на наукових дослідженнях, технічних розробках та емпіричних даних. Це гарантує їхню ефективність, безпечність і здатність вирішувати реальні проблеми.
2. Системність	Інноваційний розвиток має охоплювати всі рівні – від окремого підприємства до національної економіки. Важливо забезпечити взаємозв'язок між освітою, наукою, виробництвом, управлінням та інфраструктурою.
3. Орієнтація на потреби ринку	Інновації повинні відповідати актуальним потребам споживачів, бізнесу та суспільства. Ринкова доцільність – ключовий критерій успішності інноваційного продукту чи рішення.
4. Гнучкість і адаптивність	Інноваційна система має бути здатною швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища – технологічні тренди, економічні виклики, соціальні запити. Це забезпечує її життєздатність у довгостроковій перспективі.
5. Інтернаціоналізація	Інноваційний розвиток передбачає активну участь у міжнародному обміні знаннями, технологіями, інвестиціями. Це сприяє інтеграції у глобальні інноваційні процеси та підвищує конкурентоспроможність країни.
6. Сталий розвиток	Інновації повинні враховувати екологічні, соціальні та економічні аспекти. Пріоритет надається технологіям, які сприяють збереженню ресурсів, покращенню якості життя та екологічній безпеці.
7. Підтримка людського капіталу	Освіта, професійна підготовка, розвиток креативності та підприємницького мислення – це основа інноваційного потенціалу. Люди – головний ресурс інноваційної економіки.

Джерело: побудовано автором на основі [2, 3]

Розглянуті в таблиці 1.3 принципи формують основу для стратегічного планування, державної політики та корпоративного управління в умовах переходу до інноваційної моделі розвитку. Їхнє дотримання дозволяє Україні не лише модернізувати власну економіку, а й стати активним учасником європейського та глобального інноваційного простору.

Серед прикладів економічних інновацій можна виділити [5]:

– цифрові платформи та фінтех (мобільні банкінги, блокчейн);
– індустрію 4.0 (роботизація, IoT);
– зелену економіку (відновлювані джерела енергії);
– електронну комерцію (маркетплейси, цифровий маркетинг);
– інновації в агросекторі (прецизійне землеробство, біотехнології);
– освітні та кадрові інновації (онлайн-навчання, гнучкі моделі праці).

Особливу увагу заслуговують агроінновації, які мають стратегічне значення для продовольчої безпеки та сталого розвитку. Вони сприяють:

1. Підвищенню врожайності через точне землеробство, автоматизацію та використання дронів.

Точне землеробство – це система управління сільськогосподарським виробництвом, яка базується на зборі та аналізі даних про стан ґрунтів, рослин, клімату тощо. Завдяки GPS-навігації, дронам, сенсорам та супутниковим знімкам аграрії можуть:

– точно визначати потреби кожної ділянки поля;
– оптимізувати внесення добрив і засобів захисту;
– контролювати стан посівів у реальному часі.

Це дозволяє зменшити витрати та збільшити врожайність без шкоди для довкілля.

2. Раціональному використанню ресурсів завдяки енергоефективним технологіям та біологічним добривам.

Агроінновації сприяють екологічно збалансованому виробництву:

– енергоефективні системи зрошення (наприклад, крапельне зрошення) зменшують споживання води;

– біологічні добрива та біопрепарати замінюють хімічні засоби, зберігаючи родючість ґрунтів;

– сонячні панелі та біогазові установки забезпечують енергію для господарств.

Це сприяє збереженню природних ресурсів та зниженню екологічного навантаження.

3. Економічній ефективності – зниженню витрат і підвищенню якості продукції. Інновації дозволяють [5]:

– автоматизувати процеси (посів, обробка, збирання врожаю);

– зменшити витрати на паливо, добрива, робочу силу;

– покращити якість продукції завдяки точному контролю умов вирощування.

Це забезпечує вищу рентабельність аграрного бізнесу та зростання доходів фермерів.

4. Розвитку біотехнологій – створенню нових сортів рослин, стійких до кліматичних змін. Сучасні біотехнології дозволяють [9]:

– створювати сорти з підвищеною стійкістю до посухи, шкідників, хвороб;

– скорочувати період вегетації, що важливо в умовах змін клімату;

– збільшувати харчову цінність продукції.

Це дає змогу забезпечити стабільне виробництво навіть у несприятливих умовах.

5. Цифровізації агросектору – використанню IT-платформ для управління господарством.

Цифрові рішення включають:

– аграрні CRM-системи для управління полями, технікою, персоналом;

– мобільні додатки для моніторингу погоди, прогнозування врожаю;

– аналітичні платформи для прийняття управлінських рішень на основі даних.

Це дозволяє оптимізувати управління, зменшити ризики та підвищити ефективність господарства.

В Україні агроінновації активно впроваджуються завдяки компаніям, таким як SmartFarming, DroneUA, а також через державні програми підтримки цифровізації агросектору [9].

Доцільно стверджувати, що інноваційний розвиток України є ключовим чинником її інтеграції до європейського простору. У сучасному світі, де технології, екологічна відповідальність та знання відіграють провідну роль, здатність країни до інновацій визначає її конкурентоспроможність, стабільність і привабливість для міжнародного співробітництва.

Перш за все, інновації сприяють зміцненню економічної інтеграції з Європейським Союзом. Модернізація виробництва, впровадження європейських стандартів якості та безпеки, розширення експортного потенціалу та участь у європейських виробничих ланцюгах роблять Україну надійним і перспективним економічним партнером для країн ЄС.

Важливим напрямом є спільний рух до сталого розвитку, який є пріоритетом для ЄС. Україна, впроваджуючи агроінновації, енергоефективні технології та цифрові рішення, демонструє готовність до зменшення викидів парникових газів, розвитку відновлюваної енергетики та екологічно чистого виробництва. Це створює основу для екологічної синергії між Україною та Європою [10].

Інновації в оборонній, енергетичній та аграрній сферах сприяють підвищенню економічної та технологічної безпеки. Це особливо важливо в умовах геополітичної нестабільності, адже ЄС зацікавлений у стабільному, технологічно розвиненому сусіді, здатному протистояти зовнішнім викликам [10].

У період війни та в часи повоєнного відновлення інноваційний розвиток України – це не лише внутрішня потреба модернізації, а й важливий чинник

поглиблення європейського партнерства, що демонструє готовність країни до відкритості, співпраці та спільного майбутнього в європейському просторі.

1.2 Сутність та складові європейського партнерства

Європейське партнерство – це комплексна система взаємодії між країнами Європи та Європейським Союзом, яка охоплює політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти. Його головна мета – забезпечити стабільність, розвиток, безпеку та процвітання на європейському континенті та за його межами шляхом спільних дій, діалогу та підтримки [12].

Варто виокремити 5 основних складових європейського партнерства (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Ключові складові європейського партнерства

Складова співпраці	Характеристика
1. Політична співпраця	• Партнерство базується на спільних цінностях: демократії, верховенстві права, прав людини. • Включає діалог, угоди про асоціацію, стратегічні партнерства. • Спрямоване на вирішення конфліктів, підтримку реформ, зміцнення інституцій.
2. Економічна інтеграція	• Створення зон вільної торгівлі, митних союзів, спільних ринків. • Інвестиції, доступ до фінансових ресурсів, підтримка малого та середнього бізнесу. • Гармонізація стандартів, регуляторних норм, цифрова трансформація.
3. Соціальний та культурний обмін	• Освітні програми (наприклад, Erasmus+), наукова співпраця, мобільність студентів і фахівців. • Підтримка культурних ініціатив, міжкультурного діалогу. • Захист прав меншин, гендерна рівність, інклюзія.
4. Безпека та оборона	• Спільна боротьба з тероризмом, кіберзагрозами, організованою злочинністю. • Участь у миротворчих місіях, обмін розвідданими, зміцнення обороноздатності.

Продовження таблиці 1.4

5. Екологічна та енергетична співпраця	• Перехід до зеленої енергетики, боротьба з кліматичними змінами. • Енергетична безпека, диверсифікація джерел енергії. • Спільні екологічні проєкти та стандарти.

Джерело: побудовано автором на основі [11, 12, 13]

Розглянемо зазначені 5 складових європейського партнерства детальніше, акцентуючи увагу на трьох пріоритетних – економічній, безпековій та енергетичній.

Політична складова партнерства базується на спільних цінностях, таких як демократія, верховенство права та права людини. Вона включає стратегічні угоди, асоціації та механізми співпраці, спрямовані на підтримку реформ, зміцнення інституцій та мирне вирішення конфліктів.

Економічна інтеграція є важливою частиною партнерства. Вона передбачає створення зон вільної торгівлі, митних союзів та спільних ринків, що сприяє залученню інвестицій, доступу до фінансових ресурсів та розвитку малого і середнього бізнесу. Гармонізація стандартів та цифрова трансформація також є ключовими елементами економічної співпраці.

Складова економічної співпраці в межах європейського партнерства є фундаментальною для забезпечення сталого розвитку, інтеграції ринків, підвищення конкурентоспроможності та добробуту громадян. Вона охоплює широкий спектр напрямків – від торгівлі та інвестицій до цифрової трансформації та підтримки підприємництва.

Одним із ключових елементів є створення зон вільної торгівлі, які дозволяють країнам-партнерам експортувати та імпортувати товари без митних бар’єрів, що сприяє зростанню обсягів торгівлі, розширенню асортименту продукції та зниженню її вартості для споживачів. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, наприклад, відкрила доступ до європейського ринку для українських виробників, стимулюючи модернізацію та підвищення якості продукції [12].

Інвестиційна співпраця є ще одним важливим напрямком. Європейський Союз підтримує країни-партнери через фінансові інструменти, гранти, кредити та програми розвитку. Це дозволяє модернізувати інфраструктуру, розвивати інноваційні проєкти, створювати нові робочі місця та підвищувати продуктивність економіки.

Особливу увагу приділяють підтримці малого та середнього бізнесу (МСБ). Через програми, такі як EU4Business, підприємці отримують доступ до фінансування, консультацій, навчання та ринків. Це сприяє розвитку підприємництва, інновацій та економічної динаміки на місцевому рівні [12].

Важливою складовою є гармонізація стандартів та регуляторних норм, що дозволяє країнам-партнерам адаптувати своє законодавство до європейських вимог. Це не лише полегшує торгівлю, а й підвищує якість продукції, захищає споживачів та сприяє прозорості бізнес-середовища.

У сучасних умовах значну роль відіграє цифрова трансформація економіки. ЄС підтримує розвиток цифрової інфраструктури, електронної комерції, цифрових послуг, кібербезпеки та інноваційних технологій. Це відкриває нові можливості для бізнесу, підвищує ефективність управління та сприяє інтеграції у глобальні цифрові ринки.

Загалом, економічна співпраця в межах європейського партнерства – це не лише торгівля, а комплексна система взаємодії, яка сприяє модернізації, інноваціям, сталому розвитку та інтеграції країн у європейський економічний простір.

Соціальний та культурний обмін реалізується через освітні програми, наукову співпрацю та мобільність студентів і фахівців. Партнерство підтримує культурні ініціативи, міжкультурний діалог, захист прав меншин, гендерну рівність та інклюзію.

У сфері безпеки та оборони країни-партнери спільно борються з тероризмом, кіберзагрозами та організованою злочинністю, беруть участь у миротворчих місіях та обмінюються розвідданими, зміцнюючи обороноздатність [18].

Складова безпеки та оборони в європейському партнерстві є однією з ключових, особливо в умовах сучасних геополітичних викликів, таких як військові конфлікти, тероризм, кіберзагрози та організована злочинність. Її головна мета – зміцнення стабільності, захист громадян, протидія загрозам та забезпечення миру як у межах Європейського Союзу, так і в країнах-партнерах.

Одним із пріоритетів є спільна боротьба з тероризмом, що включає виявлення та нейтралізацію терористичних загроз, обмін інформацією між спецслужбами, запобігання радикалізації населення (особливо молоді), а також захист критичної інфраструктури – транспортної, енергетичної та цифрової [18].

У сфері кібербезпеки партнерство спрямоване на створення спільних центрів реагування на кіберінциденти, обмін досвідом і технологіями, навчання фахівців, підвищення цифрової грамотності та захист персональних даних. Це особливо актуально в умовах зростання кіберзлочинності та гібридних загроз.

Важливою складовою є протидія організованій злочинності, яка охоплює боротьбу з торгівлею людьми, наркотиками, зброєю, проведення спільних операцій правоохоронних органів, зміцнення прикордонного контролю та гармонізацію законодавства для ефективного переслідування злочинців.

ЄС також активно бере участь у миротворчих місіях у регіонах конфліктів, підтримує навчання військових та поліцейських сил країн-партнерів, сприяє розвитку оборонних стратегій та реалізації спільних військових ініціатив. Це дозволяє не лише реагувати на кризи, а й запобігати їх виникненню.

Важливим елементом є обмін розвідданими та аналітикою, що забезпечує швидке реагування на загрози, координацію дій у кризових ситуаціях та прогнозування ризиків. Така співпраця дозволяє країнам ефективно діяти в умовах невизначеності [18].

ЄС підтримує зміцнення обороноздатності країн-партнерів шляхом модернізації армій, розвитку стратегічної автономії, інтеграції оборонних систем з європейськими стандартами, а також надання технічної та фінансової допомоги.

Таким чином, складова безпеки та оборони європейського партнерства не лише підвищує рівень захисту окремих країн, а й формує систему колективної безпеки, здатну ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати мир і стабільність у регіоні.

Екологічна та енергетична співпраця охоплює перехід до зеленої енергетики, боротьбу з кліматичними змінами, забезпечення енергетичної безпеки та реалізацію спільних екологічних проєктів.

Складова енергетичної співпраці в межах європейського партнерства є стратегічно важливою, оскільки вона стосується не лише економічного розвитку, а й національної безпеки, екологічної стабільності та добробуту громадян. У сучасному світі, де енергетика є одним із ключових факторів геополітичного впливу, Європейський Союз та його партнери активно працюють над створенням стійкої, безпечної та екологічно чистої енергетичної системи [13].

Одним із головних напрямків є перехід до зеленої енергетики. Це включає розвиток відновлюваних джерел енергії – сонячної, вітрової, гідро- та біоенергетики. ЄС підтримує країни-партнери у впровадженні технологій, що зменшують залежність від викопного палива, сприяють декарбонізації економіки та відповідають цілям Європейського зеленого курсу.

Важливою складовою є забезпечення енергетичної безпеки. Це означає диверсифікацію джерел постачання енергії, зменшення залежності від одного постачальника (особливо у контексті геополітичних ризиків), розвиток інфраструктури для зберігання та транспортування енергії, а також інтеграцію енергетичних систем країн-партнерів з європейською мережею.

Європейське партнерство також сприяє підвищенню енергоефективності. Це включає модернізацію промисловості, житлового

фонду, транспорту, впровадження енергоощадних технологій та стандартів. Такі заходи не лише зменшують споживання енергії, а й знижують витрати для бізнесу та населення.

Крім того, активно реалізуються спільні екологічні проєкти, спрямовані на зменшення викидів парникових газів, захист довкілля та адаптацію до змін клімату. ЄС надає технічну та фінансову допомогу, проводить навчання, обміни досвідом, а також підтримує участь країн-партнерів у міжнародних кліматичних ініціативах [14].

Отже, енергетична співпраця в межах європейського партнерства – це не лише про енергію, а про стратегічну трансформацію економіки, зміцнення незалежності, захист довкілля та створення умов для сталого розвитку.

Для бізнесу європейське партнерство відкриває значні переваги. По-перше, це доступ до європейських ринків завдяки зниженню торгових бар'єрів, митним пільгам та спрощеним процедурам. Компанії отримують можливість експортувати продукцію за європейськими стандартами, що підвищує її якість та конкурентоспроможність. По-друге, бізнес може скористатися фінансовою підтримкою через програми ЄС, такі як Horizon Europe, COSME та EU4Business, які надають гранти, кредити та технічну допомогу. Це сприяє модернізації виробництва, впровадженню інновацій та цифрових рішень.

Гармонізація стандартів і сертифікація за нормами ЄС відкривають нові можливості для співпраці з європейськими партнерами. Крім того, підприємства можуть залучати інвестиції, оскільки прозорість та відповідність європейським вимогам підвищують довіру інвесторів.

Співпраця з науковими установами, участь у дослідженнях, доступ до новітніх технологій та екологічних інновацій також є важливими перевагами. А програми професійного навчання, стажування та обміну сприяють розвитку персоналу та підвищенню управлінських компетенцій для інтенсивнішого розвитку бізнесу, інтеграції в міжнародні ринки та підвищення ефективності підприємств у сучасному глобалізованому світі.

1.3 Стратегічні вектори повоєнної відбудови України

Після завершення війни Україна стоїть перед масштабним викликом – не просто відновити зруйноване, а побудувати нову, сильну, демократичну та конкурентоспроможну державу. Для цього визначено сім ключових стратегічних напрямів, які мають стати основою повоєнної трансформації країни.

Кожен стратегічний вектор – це напрямок розвитку, який має свою мету, інструменти реалізації та очікувані результати. Вони взаємопов'язані між собою і формують єдину систему, що дозволяє Україні:

– зміцнити державність;

– підвищити якість життя громадян;

– стати конкурентоспроможною на міжнародній арені;

– гарантувати безпеку та стабільність у майбутньому.

В таблиці 1.5 наведемо ключові стратегічні вектори повоєнної відбудови України, сформульовані на основі аналітичних матеріалів, концепцій та експертних дискусій.

Таблиця 1.5 – Стратегічні вектори повоєнної відбудови України

Вектор	Основні аспекти
1. Демократична стійкість	• Збереження та розвиток демократичних інституцій навіть під час війни. • Підтримка громадянського суспільства, незалежних медіа та волонтерських ініціатив. • Реформи у сфері правосуддя та боротьба з корупцією – ключові для довіри громадян і міжнародних партнерів.
2. Економічне партнерство та інвестиції	• Залучення міжнародних інвесторів через прозорі механізми, фінансові гарантії та податкові стимули. • Використання заморожених російських активів для фінансування відбудови. • Розширення міжнародної торгівлі та інтеграція в глобальні ринки.

Продовження таблиці 1.5

3. Новітня індустріалізація та підприємництво	• Розвиток сучасного інноваційного підприємництва. • Створення секторів-«локомотивів» економічного зростання. • Реструктуризація транспортної інфраструктури та логістики.
4. Розвиток людського капіталу	• Відновлення та максимальна реалізація людського потенціалу на засадах продуктивності, соціальної справедливості та відповідальності. • Створення умов для повернення громадян до місць постійного проживання.
5. Децентралізація та місцеве самоврядування	• Посилення ролі територіальних громад у реалізації стратегії. • Забезпечення фінансової стійкості громад, прозорого використання бюджетних коштів та контролю за діяльністю місцевої влади.
6. Європейська інтеграція	• Формування економіки, стратегічно інтегрованої в європейську та глобальну спільноту. • Прогрес України як країни-кандидата в члени ЄС.
7. Безпека та обороноздатність	• Створення надійного оборонного потенціалу для протидії будь-якому типу агресії. • Забезпечення безпеки в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі.

Джерело: побудовано автором на основі [9, 18]

Першим вектором є демократична стійкість. Україна вже продемонструвала здатність зберігати демократичні принципи навіть у найскладніших умовах. Подальша реформа судової системи має забезпечити незалежність судів і прозорість їхніх рішень. Важливо продовжити боротьбу з корупцією – через створення ефективних антикорупційних органів та цифровізацію державних послуг. Активна участь громадян, розвиток волонтерських ініціатив і підтримка незалежних медіа зміцнюють громадянське суспільство, яке є фундаментом демократії [9].

Другий вектор – економічне партнерство та інвестиції. Відбудова України потребує значних фінансових ресурсів, тому критично важливо залучати міжнародні інвестиції. Це можливо завдяки гарантіям, страхуванню ризиків та пільговому оподаткуванню [18]. Одним із джерел фінансування можуть стати заморожені російські активи. Також, Україна має інтегруватися

в глобальні ринки, розширюючи експорт і укладаючи міжнародні торговельні угоди.

Третій напрям – новітня індустріалізація та підприємництво. Мета – створити сучасну економіку, здатну конкурувати на світовому рівні. Це передбачає розвиток інноваційних секторів, таких як ІТ, зелена енергетика та біотехнології. Малий і середній бізнес потребує підтримки через доступ до фінансування та спрощення регуляцій. Важливо також модернізувати інфраструктуру – дороги, залізницю, порти та логістичні хаби [22].

Четвертий вектор – розвиток людського капіталу. Люди – головний ресурс країни. Необхідно інвестувати в освіту та професійне навчання, адаптуючи їх до нових потреб ринку. Особливу увагу слід приділити медичній та психологічній реабілітації постраждалих. Створення умов для повернення українців з-за кордону – через забезпечення житлом, роботою та безпекою – є важливим кроком до відновлення соціальної структури.

П’ятий напрям – децентралізація та місцеве самоврядування. Територіальні громади мають стати рушієм змін. Їм необхідна фінансова автономія та можливість самостійно управляти бюджетами. Прозорість і підзвітність місцевої влади мають забезпечуватися через електронне врядування та участь громадян. Підтримка місцевих ініціатив сприятиме розвитку інфраструктури, бізнесу та культурного життя.

Шостий вектор – європейська інтеграція. Це не лише політична мета, а й стратегія економічного розвитку. Гармонізація законодавства з нормами ЄС, доступ до європейських фондів та поглиблення співпраці з країнами Європи у сферах торгівлі, безпеки та освіти – усе це сприятиме модернізації України та її інтеграції в європейську спільноту [22].

Сьомий напрям – безпека та обороноздатність. Безпека є фундаментом стабільності. Україна має модернізувати свої Збройні Сили – впроваджувати новітні технології, покращувати навчання та логістику. Розвиток оборонної промисловості дозволить виробляти техніку та озброєння всередині країни.

Важливо також інтегруватися в міжнародні безпекові структури, зокрема НАТО та регіональні альянси.

Проаналізовані вектори формують основу для системної, інклюзивної та прозорої відбудови, яка має не лише відновити зруйноване, а й трансформувати Україну в сучасну, конкурентоспроможну державу.

Висновки до розділу 1

В ході написання розділу 1, визначено, що інноваційний розвиток у контексті повоєнної відбудови України є стратегічною основою для формування нової моделі національної економіки, орієнтованої на конкурентоспроможність та інтеграцію у європейський простір. Теоретичні дослідження підтверджують, що інновації виходять за межі технологічних рішень, охоплюючи комплексні зміни в управлінських підходах, модернізацію виробничих процесів, розвиток цифрової економіки та впровадження екологічно орієнтованих технологій. Це дозволяє забезпечити не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й її якісне оновлення відповідно до стандартів сталого розвитку.

Європейське партнерство виступає каталізатором інноваційних процесів, створюючи можливості для залучення інвестицій, доступу до сучасних технологій та інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості. Співпраця з ЄС сприяє гармонізації нормативно-правової бази, підвищенню прозорості економічних процесів та формуванню сприятливого бізнес-клімату. Важливим аспектом є обмін знаннями та досвідом, що дозволяє Україні адаптувати найкращі практики управління, цифровізації та екологізації економіки.

Синергія інноваційного розвитку та європейської інтеграції формує передумови для створення економіки нового типу, яка базується на принципах стійкості, ресурсоефективності та високої технологічності. Така модель здатна не лише компенсувати втрати, завдані війною, але й забезпечити довгострокову конкурентоспроможність України на світовому ринку. Отже,

стратегія повоєнної відбудови має ґрунтуватися на комплексному впровадженні інноваційних рішень у тісній взаємодії з європейськими партнерами, що стане запорукою економічної стабільності, соціального прогресу та інтеграції у європейську спільноту.

2 АНАЛІЗ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОСОЮЗОМ У ПЕРІОД ВІЙНИ З РФ

2.1 Аналіз зовнішньоторговельних відносини України та країн ЄС

Міжнародна торгівля постійно перебуває під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що зумовлено численними дисбалансами у торговельних взаємовідносинах між державами. Особливо сильний зовнішній вплив відчули торговельні зв'язки України з ключовими партнерами – країнами Європейського Союзу – у період Українсько-російської війни 2022–2025 років.

Згідно Державної служби статистики [20] у 2025 році структура експорту України до країн Європейського Союзу демонструє чітку диверсифікацію та зростаючу орієнтацію на продукцію з високою доданою вартістю. Це свідчить про поступову трансформацію української економіки – від сировинної моделі до більш інноваційної, орієнтованої на якість, екологічність та відповідність європейським стандартам. Основні товарні сектори охоплюють як традиційні галузі, так і сучасні технологічні напрями, що відповідають потребам європейського ринку.

Агропромисловий сектор залишається ключовим напрямом українського експорту. Значну частину постачань до ЄС становлять перероблені та консервовані фрукти й овочі – 73% цієї продукції орієнтовані саме на європейських споживачів. Високий рівень довіри до українських виробників підтверджується також стабільним попитом на молочні продукти, зокрема згущене молоко та сири, які відповідають суворим стандартам якості. Продукти переробки зерна, включаючи борошно та крохмалі, також мають значний експортний потенціал – понад половина українського борошна імпортується країнами ЄС.

Деревообробна та меблева промисловість демонструє стабільне зростання. Українські вироби з деревини, пробки та соломи користуються

попитом завдяки натуральності та екологічності. Меблі – як корпусні, так і м’які – експортуються до ЄС на суму понад 110 млн доларів США щорічно [20], що свідчить про конкурентоспроможність українського дизайну, функціональності та якості.

Електротехнічне обладнання – ще один перспективний напрям. Українські водонагрівачі, морозильне обладнання та освітлювальні прилади активно постачаються до країн ЄС. Особливо динамічно розвивається сегмент освітлювального обладнання, експорт якого зростав на 24% щороку в період з 2017 по 2023 роки. Це свідчить про нарощування виробничих потужностей, модернізацію підприємств та інвестиції у технології.

Текстильна промисловість та виробництво одягу представлені понад 1400 підприємствами та 8500 фізичними особами-підприємцями. Український одяг та текстильні вироби для інтер’єру знаходять своїх споживачів у Європі завдяки високій якості, сучасному дизайну та відповідності принципам сталого виробництва. Активна участь малого та середнього бізнесу в експортних процесах сприяє розвитку регіональних економік та створенню робочих місць [22].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – один із найдинамічніших напрямів українського експорту. Послуги у сфері ІТ мають високу додану вартість і демонструють стійкість до економічних потрясінь. Українські компанії активно співпрацюють з клієнтами з Німеччини, Польщі, Нідерландів та інших країн, надаючи послуги з розробки програмного забезпечення, кібербезпеки та хмарних технологій. Це підтверджує високий рівень кваліфікації українських фахівців та здатність адаптуватися до глобальних викликів.

Європейський Союз залишається головним торговельним партнером України. У 2024 році частка торгівлі товарами з країнами ЄС становила 56% від загального обсягу зовнішньої торгівлі. Це свідчить про глибоку інтеграцію України в європейський економічний простір. Водночас, торговельне сальдо з

ЄС було від'ємним – (–9,1) млрд доларів США, що означає переважання імпорту над експортом [20].

В таблиці 2.1 розглянемо ключових партнерів України серед країн ЄС та особливості торгівлі з ними.

Таблиця 2.1 – Зовнішньоторговельні відносини України з ключовими країнами ЄС

Країна	Основні товарні групи	Особливості торгівлі	Політичні/логістичні фактори
Польща	Агропродукція (зернові, м'ясо, молочні продукти)	Зростання поставок зерна в 30 разів; періодичні обмеження імпорту	Політичні та екологічні обмеження на імпорт
Німеччина	Агропродукція, IT-послуги, програмування, консалтинг	Найбільший споживач українських послуг; стабільний імпорт агропродукції	Сприятливе середовище для IT-послуг
Італія	Соняшникова олія, зернові, текстиль, метали, меблі	Висока якість продукції; попит на меблі та чорні метали	Високі вимоги до якості та стандартів
Нідерланди	Технології, електроніка, логістика, IT-послуги	Ключовий транзитний хаб; співпраця в IT та біотехнологіях	Розвинена портова інфраструктура (Роттердам)
Угорщина	Металургія, продукти харчування, електротехніка	Менші обсяги торгівлі; залежність від регіональної логістики	Залежність від митної політики та регі

Джерело: побудовано автором на основі [20, 21]

Польща є найбільшим імпортером української агропродукції. У 2022–2023 роках обсяги поставок зерна з України до Польщі зросли в 30 разів порівняно з довоєнним періодом. У 2024 році Польща імпортувала української агропродукції на близько 3,5 млрд доларів США. Проте, періодично виникали обмеження на імпорт окремих товарів – таких як зернові, м'ясо та молочні продукти – через політичні та екологічні причини.

Німеччина – другий за значенням торговельний партнер України після Польщі. У 2024 році обсяг імпорту агропродукції з України становив близько 3,2 млрд доларів США. Крім того, Німеччина є найбільшим споживачем українських послуг, зокрема у сфері ІТ, програмування та технічного консалтингу – понад 1,2 млрд доларів США [20].

Італія є одним із важливих партнерів України в аграрному секторі. Основними статтями експорту до цієї країни є соняшникова олія, зернові культури (зокрема пшениця та кукурудза), а також текстильна продукція. Італійський ринок цінує українську агропродукцію за її натуральність, конкурентну ціну та відповідність європейським стандартам якості.

Крім аграрного напрямку, Італія імпортує металургійну продукцію, зокрема чорні метали, які використовуються в будівництві та промисловості. Українські меблі та дерев'яні вироби також знаходять попит серед італійських дистриб'юторів, особливо в сегменті бюджетного інтер'єрного оформлення.

Нідерланди відіграють ключову роль у логістиці та транзиті українських товарів до інших країн ЄС. Завдяки розвиненій портовій інфраструктурі, зокрема порту Роттердам, українські товари проходять через Нідерланди як транзитний хаб. Нідерланди є активним імпортером технологічної продукції, включаючи електронні компоненти, обладнання для сільського господарства та біотехнології. Українські ІТ-компанії також співпрацюють з нідерландськими партнерами у сфері аутсорсингу програмного забезпечення та технічного консалтингу.

Угорщина – стабільний, але менш масштабний торговельний партнер України. Основними напрямами експорту є металургія, продукти харчування, а також електротехнічне обладнання. Українські виробники постачають до Угорщини морозильне обладнання, кабелі, водонагрівачі, що використовуються в побуті та промисловості [21, с. 66-68].

Угорщина також імпортує зернові культури та соняшникову олію, хоча в менших обсягах, ніж Італія чи Польща. Торгівля з Угорщиною часто

залежить від регіональних логістичних умов та митної політики, яка може змінюватися залежно від політичної ситуації.

На рисунку 2.1 наведено розподіл експорту України за країнами ЄС за І півріччя 2025 року.

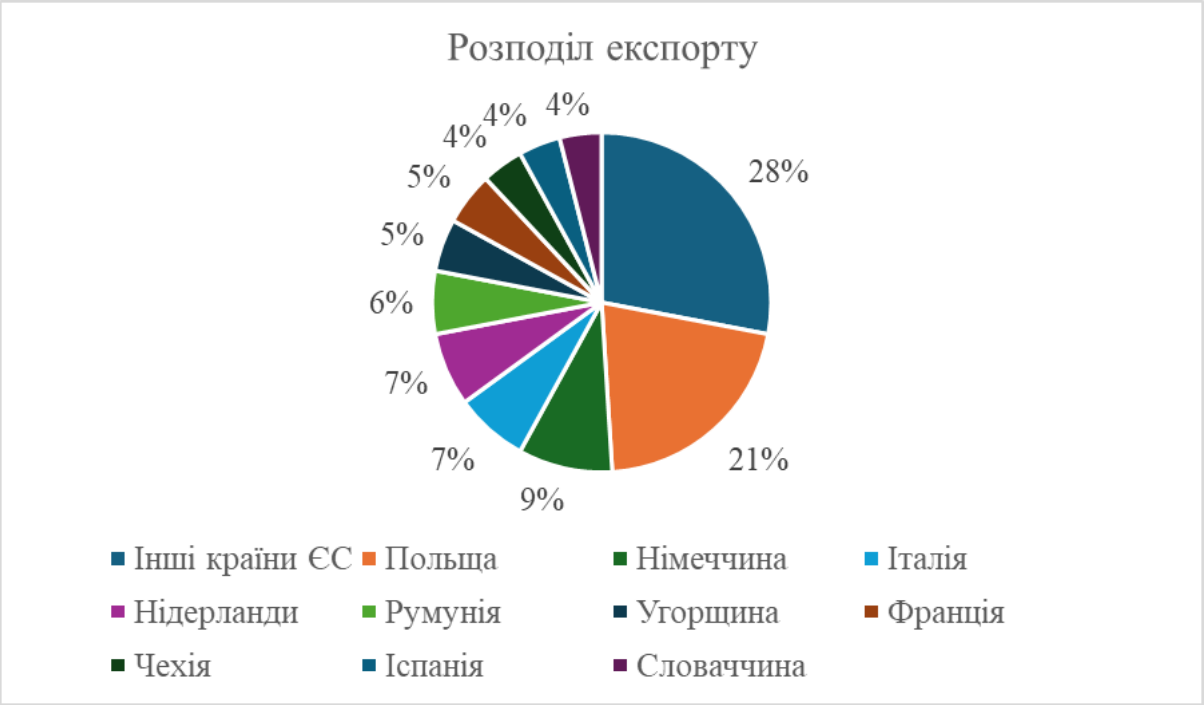

Рисунок 2.1 – Географічна структура експорту України за країнами ЄС за І півріччя 2025 року,%

Джерело: побудовано автором на основі [20]

У першому півріччі 2025 року загальний обсяг експорту України до країн Європейського Союзу склав 20 044,9 млн доларів США. Найбільшими торговельними партнерами серед країн ЄС стали: Польща, Німеччина, Італія та Нідерланди.

Інші країни ЄС разом забезпечили імпорт українських товарів на суму 4 494,9 млн дол. США, що також є суттєвим внеском у загальну структуру експорту [20].

На рисунку 2.2 наведено розподіл імпорту України за країнами ЄС за І півріччя 2025 року.

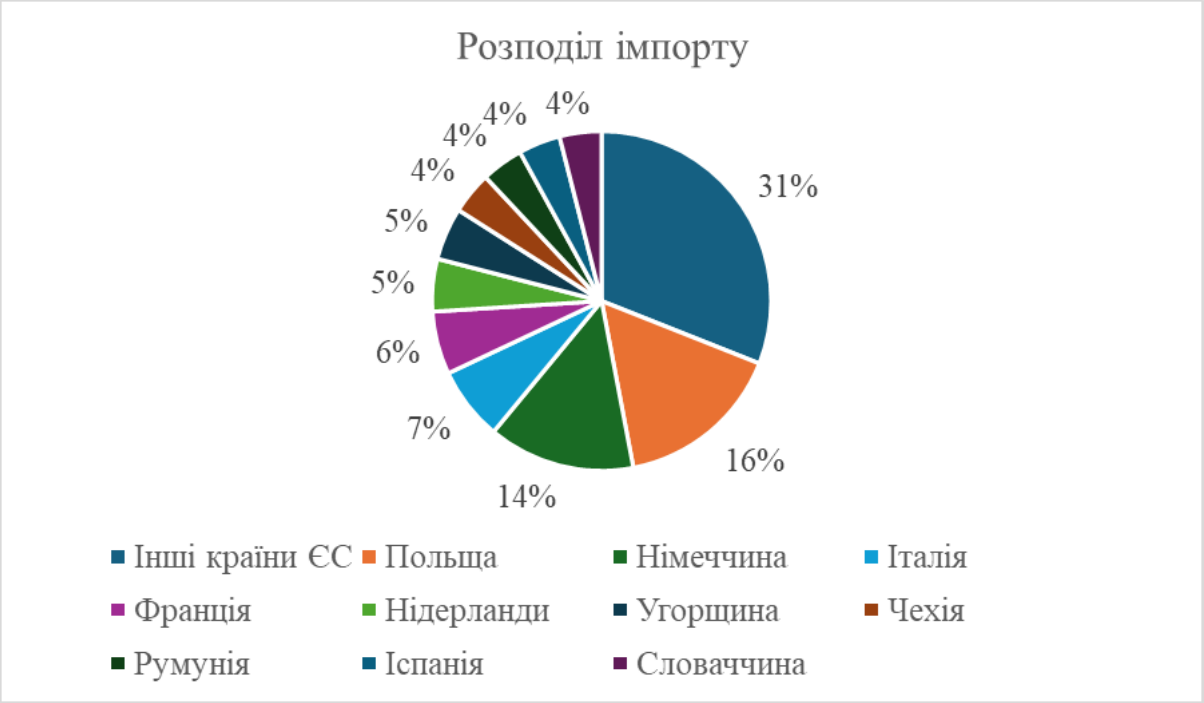

Рисунок 2.2 – Географічна структура імпорту України за країнами ЄС за І півріччя 2025 року,%

Джерело: побудовано автором на основі [20]

У 1 півріччі 2025 р. загальний обсяг імпорту України з країн Європейського Союзу склав 22,3 млрд доларів США. Найбільшими постачальниками товарів стали: Польща, Німеччина, Італія, Франція, Нідерланди, Угорщина та Чехія [20].

Інші країни ЄС разом забезпечили імпорт на суму 6,9 млрд доларів США, що свідчить про широку географію торговельних зв'язків України в межах Європейського Союзу [20].

Ці дані демонструють стабільну інтеграцію України в європейські торговельні ланцюги, з особливою активністю у взаємодії з сусідніми країнами та провідними економіками ЄС.

Незважаючи на різноманіття експортних можливостей України, вітчизняні виробники стикаються з низкою проблем при веденні торговельних відносин з ЄС. Ці проблеми проявляються у недостатніх обсягах накопиченого капіталу вітчизняних виробників, що обмежує можливості закупівлі

необхідної сировини та виготовлення якісної продукції, переважанні товарів з низьким рівнем обробки, низькій конкурентоспроможності виробників (не відповідність європейським стандартам якості) та захисту прав інтелектуальної власності.

Що стосується вимог до української продукції, необхідним є відповідність європейським стандартам, серед яких: санітарні норми, сертифікація, екологічні вимоги [21, с. 69]. Не менш актуальною на сьогодення є проблема пристосованості вітчизняних виробників до сучасних умов воєнного стану.

На сьогодні Україна стикається з комплексними труднощами у сфері зовнішньої торгівлі, що зумовлені триваючою війною з рф та її масштабними економічними наслідками. По-перше, обсяги експорту та імпорту залишаються нестабільними, оскільки вони значною мірою залежать від поточної воєнної ситуації, безпеки транспортних коридорів та доступності логістичних маршрутів. Блокування портів, руйнування інфраструктури та обмеження на переміщення товарів призводять до зростання витрат на транспортування та зниження конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках.

По-друге, нові виклики у веденні торговельної діяльності ускладнюють формування прогнозів щодо попиту та пропозиції. Високий рівень невизначеності, коливання валютного курсу, зміни митних правил та санкційна політика створюють додаткові ризики для бізнесу. Це змушує підприємства працювати в умовах короткострокового планування, що негативно впливає на інвестиційну активність та довгострокові контракти.

По-третє, швидка зміна споживчих потреб як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках ускладнює співпрацю з іноземними партнерами. Зростає попит на товари першої необхідності, енергетичні ресурси та продукцію оборонного призначення, тоді як традиційні експортні позиції, зокрема аграрна продукція та металургія, стикаються з логістичними та ціновими бар’єрами. Європейські та світові ринки висувають нові вимоги до

екологічності та технологічності продукції, що потребує додаткових інвестицій у модернізацію виробництва.

У результаті зовнішньоторговельна діяльність України перебуває в умовах високої турбулентності, що вимагає адаптації стратегій, диверсифікації ринків збуту та активного залучення міжнародної підтримки для стабілізації економічних процесів.

Таблиця 2.2 – Основні виклики для українського експорту 2024-2025 рр.

Виклик	Основні проблеми, наслідки
1. Війна та безпекові ризики	Значні руйнування інфраструктури, портів та логістичних маршрутів, а також блокування або обмеження судноплавства в акваторії Чорного моря призвели до суттєвих ускладнень у транспортуванні вантажів. Додатковим фактором є високі страхові тарифи на перевезення українських товарів.
2. Обмеження з боку ЄС	Скасування автономних торговельних преференцій (АТМ) у червні 2025 року та запровадження тарифних квот на аграрну продукцію (зерно, яйця, м'ясо птиці, мед), а також механізм призупинення пільг у разі перевищення середніх обсягів експорту 2022–2023 років створили додаткові бар'єри. Протести фермерів у Польщі, Словаччині та Угорщині посилили тиск на уряди цих країн.
3. Зниження світових цін	Зниження світових цін на зернові, метали та руду – основні статті українського експорту – призводить до скорочення валютних надходжень навіть за стабільних обсягів поставок.
4. Логістичні труднощі	Ситуацію ускладнюють логістичні проблеми: перевантаження західних кордонів (особливо з Польщею та Румунією), висока вартість транспортування через зміну маршрутів та обмежені можливості залізничного й автомобільного експорту.
5. Технічні бар'єри	Відсутність промислового безвізу (АССА) зумовлює необхідність додаткової сертифікації українських товарів, що не завжди відповідають стандартам ЄС, а складні митні процедури ще більше затримують експорт.
6. Внутрішні проблеми	Внутрішні проблеми включають дефіцит робочої сили через мобілізацію та міграцію, зростання собівартості продукції (енергія, логістика, заробітна плата) та обмежений доступ експортерів до фінансування.

Джерело: побудовано автором на основі [22, 23, 24]

Аналізуючи матеріал таблиці 2.2, зазначимо, що одним із ключових факторів, який визначає динаміку зовнішньої торгівлі, є воєнна ситуація. Обсяги експорту та імпорту значною мірою залежать від безпекової обстановки в регіонах, де розташовані виробничі потужності, логістичні

центри та транспортні коридори. Пошкодження інфраструктури, блокування портів, обмеження на перевезення товарів – усе це суттєво знижує ефективність торговельних операцій, ускладнює планування та порушує стабільність поставок.

Ще одним серйозним викликом є невизначеність ринкової кон'юнктури. Постійні зміни у глобальній економіці, геополітичні ризики, коливання валютних курсів та нестабільність внутрішнього виробництва створюють складнощі у формуванні точних прогнозів щодо попиту та пропозиції. Це ускладнює укладання довгострокових контрактів, планування обсягів виробництва, управління запасами та фінансовими потоками.

До цього додаються логістичні бар'єри, які виникають через порушення традиційних маршрутів постачання, зростання вартості транспортування, нестачу контейнерів та складських площ. Такі обставини призводять до збільшення витрат і зниження маржинальності зовнішньоторговельних операцій [24].

Окрему проблему становлять регуляторні та митні труднощі. Попри дію Угоди про асоціацію з ЄС, українські експортери стикаються з технічними бар'єрами, сертифікаційними вимогами та бюрократичними процедурами, які уповільнюють доступ до ринку та знижують ефективність інтеграції у європейські ланцюги постачання.

У відповідь на ці виклики Україна має зосередитися на стратегічних напрямках розвитку зовнішньої торгівлі. Насамперед, необхідно диверсифікувати ринки збуту, зменшуючи залежність від окремих країн та регіонів. Важливим кроком є інвестування в логістичну інфраструктуру, зокрема розвиток альтернативних маршрутів через західні кордони [24].

Підтримка інноваційного виробництва та експортно-орієнтованих секторів дозволить підвищити додану вартість українських товарів. Цифровізація торгівлі, впровадження електронних платформ та спрощення митних процедур сприятимуть підвищенню прозорості та швидкості операцій.

Нарешті, адаптивність бізнесу до змін у споживчих трендах стане ключовим чинником успішної інтеграції України у глобальні торговельні процеси.

2.2 Основні напрями секторальної інтеграції України та ЄС

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році Європейський Союз визнав її партнером у сфері міжнародних відносин. Новий етап розвитку інтеграційних зв'язків між Україною та країнами ЄС був закріплений нормативним документом – «Угодою про партнерство і співробітництво», підписаною 14 червня 1994 року та введеною в дію 1 березня 1998 року. Основною метою цієї угоди стало активне розширення економічної взаємодії та підтримка економічного діалогу [19].

Спираючись на наявні дослідження, пропонується доповнити напрями інтеграції України до Європейського Союзу (рис. 2.3).

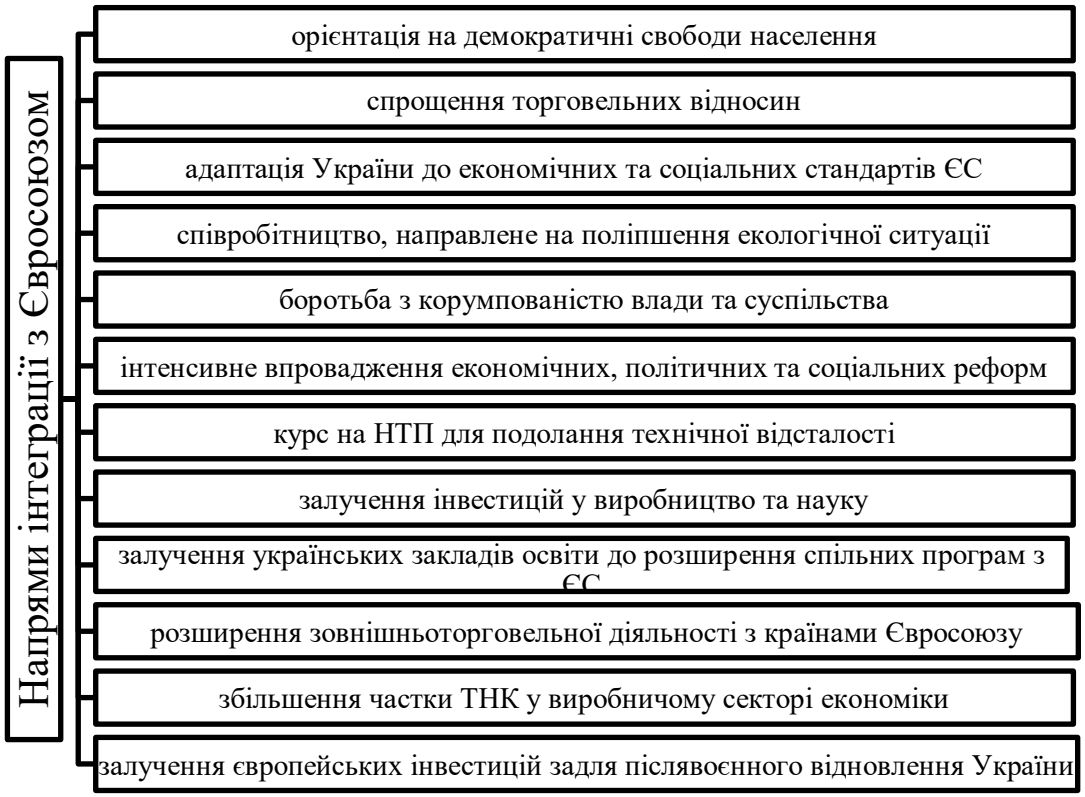

Рисунок 2.3 – Напрями інтеграції з ЄС

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Перелічені напрями співпраці України та ЄС зумовлені прагненням українського суспільства досягти сучасного рівня розвитку, відмовитися від застарілих методів господарювання та розширити економічні й культурні горизонти.

Потребу у співробітництві з Європейським Союзом можна пояснити низкою чинників, які умовно поділяються на чотири групи: економічні, політичні, соціальні та культурні. Їх детальний перелік наведено у таблиці 2.3 [8].

Таблиця 2.3 – Напрями формування співпраці України та ЄС

Напрям	Основні цілі
Економічний	Економічний напрям передбачає модернізацію економічної системи, стимулювання технологічного розвитку та вихід на міжнародні ринки товарів і послуг. Важливими завданнями є створення нових робочих місць, залучення іноземних інвестицій, а також використання досвіду європейських країн у впровадженні сучасних методів ведення бізнесу.
Політичний	Політичний напрям спрямований на подолання корупції у владних структурах, забезпечення миру та стабільності серед країн-членів ЄС, а також розвиток ефективних дипломатичних відносин.
Соціальний	Соціальний напрям орієнтований на демократизацію суспільства та забезпечення соціальної захищеності громадян. Він передбачає створення нових освітніх можливостей для молоді, включаючи програми стажування за кордоном, а також розвиток сучасних спеціальностей, що відповідають потребам ринку праці.
Культурний	Культурний напрям спрямований на об'єднання суспільства в єдине ціле, підтримку креативної та творчої діяльності особистості, а також розширення культурних горизонтів. Важливим аспектом є прагнення слідувати сучасним європейським стандартам і цінностям.

Джерело: побудовано автором на основі [18, 19, 21]

Аналізуючи матеріал таблиці 2.3, зазначимо, що економічний напрям співпраці України з Європейським Союзом є одним із найважливіших, оскільки він безпосередньо впливає на добробут населення, конкурентоспроможність національної економіки та інтеграцію країни у глобальні економічні процеси. Його реалізація охоплює низку стратегічних цілей, кожна з яких спрямована на глибокі трансформації в економічному середовищі.

Перш за все, йдеться про модернізацію економічної системи. Україна поступово відходить від застарілих радянських моделей управління, впроваджуючи сучасні ринкові механізми. Це включає цифровізацію державного управління, розвиток електронних послуг, автоматизацію звітності, а також реформування податкової, банківської та митної систем для створення сприятливого бізнес-клімату.

Наступним важливим кроком є стимулювання технологічного розвитку. У цьому контексті Україна активно підтримує інноваційні підприємства, стартапи та науково-дослідні центри. Співпраця з європейськими технологічними кластерами дозволяє впроваджувати сучасні технології у ключові галузі – промисловість, сільське господарство, енергетику – що сприяє підвищенню продуктивності та екологічності виробництва.

Важливою складовою є вихід на міжнародні ринки товарів та послуг. Завдяки Угоді про асоціацію з ЄС та створенню Зони вільної торгівлі, українські виробники отримали можливість експортувати продукцію до країн Євросоюзу. Це стимулює підвищення якості товарів до європейських стандартів, розвиток логістичної інфраструктури та зменшення залежності від окремих ринків.

Одним із позитивних наслідків економічної інтеграції є створення нових робочих місць. Інвестиції, розвиток малого та середнього бізнесу, а також освітні програми сприяють зростанню зайнятості. Підвищення кваліфікації працівників і можливість стажування в європейських компаніях дозволяють зменшити трудову міграцію та забезпечити гідні умови праці в Україні.

Не менш важливою є залучення іноземних інвестицій. Європейський Союз виступає як надійний партнер, що підвищує довіру міжнародних інвесторів. Україна впроваджує прозорі правила гри, механізми захисту прав інвесторів, а також розвиває індустріальні парки, технопарки та спеціальні економічні зони, що створюють привабливі умови для капіталовкладень.

Кінцевим аспектом є використання досвіду європейських країн у методах ведення бізнесу. Українські підприємці адаптують європейські

стандарти корпоративного управління, бухгалтерського обліку, аудиту. Вони навчаються сучасним підходам до менеджменту, маркетингу, логістики, а також впроваджують принципи сталого розвитку, екологічної відповідальності та етичного бізнесу.

Таким чином, економічний напрям співпраці з ЄС є не лише інструментом економічного зростання, а й важливим чинником трансформації всієї системи господарювання в Україні відповідно до європейських стандартів.

Політичний напрям співпраці України з Європейським Союзом має стратегічне значення, оскільки спрямований на зміцнення демократичних інститутів, утвердження верховенства права, прозорого управління та забезпечення міжнародної стабільності. Цей напрям охоплює низку ключових аспектів, кожен з яких відіграє важливу роль у процесі європейської інтеграції України.

Першим пріоритетом є подолання корупції у владі. Зменшення рівня корупції в органах державного управління та місцевого самоврядування є необхідною умовою для побудови довіри громадян до держави та залучення іноземних інвестицій. У цьому контексті Україна впроваджує антикорупційне законодавство відповідно до стандартів ЄС, підтримує діяльність незалежних антикорупційних органів, таких як НАБУ, НАЗК та САП. Важливими інструментами також є прозорість у державних закупівлях (наприклад, через систему ProZorro) та електронне декларування доходів посадовців [19].

Другим важливим завданням є забезпечення миру та безпеки в регіоні. Україна прагне інтегруватися в європейську систему колективної безпеки, беручи участь у миротворчих місіях ЄС, співпрацюючи з Європейською службою зовнішніх дій (EEAS) та підтримуючи спільну зовнішню і безпекову політику ЄС (CFSP). Поглиблення оборонного партнерства, зокрема через участь у програмах Європейського оборонного фонду, сприяє зміцненню обороноздатності країни та її ролі в системі європейської безпеки.

Третьою важливою складовою політичного напряму є розвиток дипломатичних відносин. Україна активно працює над посиленням своєї міжнародної суб'єктності та інтеграцією в політичні структури ЄС. Це включає участь у двосторонніх і багатосторонніх переговорах, підписання угод про співпрацю в різних сферах (енергетика, транспорт, екологія), розширення мережі дипломатичних представництв, а також активну взаємодію з міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи та ОБСЄ.

Вище наведені факти дозволяють стверджувати, що політичний напрям співпраці з ЄС спрямований на створення в Україні ефективної, прозорої та демократичної системи управління, яка відповідає європейським стандартам. Це не лише сприяє внутрішній стабільності, а й підсилює позиції України на міжнародній арені як надійного партнера та активного учасника європейської політики [31, с. 32].

Соціальний напрям співпраці України з Європейським Союзом охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із підвищенням якості життя громадян, забезпеченням соціальної справедливості та розвитком людського потенціалу. Його реалізація сприяє глибоким трансформаціям у суспільстві, орієнтованим на європейські цінності та стандарти.

Демократизація суспільства передбачає формування відкритого, вільного та відповідального громадянського середовища. У цьому напрямі важливу роль відіграє підтримка свободи слова, розвиток незалежних медіа та журналістських розслідувань. Активізується діяльність громадських організацій, які беруть участь у процесах прийняття рішень, а також впроваджуються інструменти електронної демократії – е-петиції, громадські слухання, онлайн-опитування. Це сприяє підвищенню правової обізнаності населення та залученню громадян до управління державою [32].

Соціальна захищеність передбачає створення ефективної системи соціального захисту відповідно до європейських стандартів. У сфері охорони здоров'я впроваджується страхова медицина, розвивається сімейна медицина,

функціонує електронна система eHealth. Пенсійна реформа передбачає перехід до багаторівневої системи з прозорими механізмами нарахування. Особлива увага приділяється підтримці вразливих груп населення – малозабезпечених, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб. Також активно впроваджуються принципи гендерної рівності, що забезпечують рівні права та можливості для жінок і чоловіків.

Завдяки розширенню освітніх можливостей для молоді, українські студенти, викладачі та науковці отримують доступ до міжнародних програм, таких як Erasmus+, Horizon Europe, Creative Europe. Відбуваються академічні обміни, реалізуються спільні освітні програми з європейськими університетами, а українські дипломи поступово визнаються в країнах ЄС [25, 26]. Це відкриває нові горизонти для професійного та особистісного розвитку молоді.

Особливе значення має можливість стажування за кордоном, що дозволяє молодим фахівцям здобути практичний досвід у європейських компаніях та установах. Це сприяє ознайомленню з сучасними стандартами праці, управління та інновацій, розвитку професійних навичок і soft skills, а також формуванню міжнародних контактів. Повертаючись до України, ці фахівці стають агентами змін, впроваджуючи нові підходи у своїй професійній діяльності [27].

Необхідною складовою є розвиток нових спеціальностей, що відповідають потребам сучасного ринку праці. Освітні програми адаптуються до європейських трендів, зокрема у сферах ІТ, екології, відновлюваної енергетики, цифрової економіки. Впроваджується дуальна освіта – тісна співпраця між навчальними закладами та бізнесом. Це сприяє професійній орієнтації молоді та підвищенню мобільності фахівців у межах ЄС.

Загалом, соціальний напрям співпраці з ЄС спрямований на створення умов для гідного життя, соціальної рівності та розвитку кожної особистості. Він є важливою складовою європейської інтеграції України, що дозволяє не

лише наблизити соціальні стандарти до європейських, а й сформувати нову якість суспільних відносин.

Культурний напрям співпраці України з Європейським Союзом відіграє важливу роль у збереженні національної ідентичності, розвитку творчого потенціалу громадян та інтеграції в європейський культурний простір. У сучасних умовах глобалізації саме культура стає потужним інструментом формування спільних цінностей, взаєморозуміння та соціальної згуртованості.

Об'єднання суспільства передбачає формування спільних цінностей, які сприяють єдності нації та налагодженню діалогу між різними соціальними, етнічними та регіональними групами. Важливими механізмами є проведення міжкультурного діалогу як всередині країни, так і з державами ЄС, підтримка ініціатив, що сприяють соціальній згуртованості – таких як культурні форуми, дні національних культур, фестивалі. Культура також використовується як інструмент примирення та подолання наслідків конфліктів, сприяючи толерантності, повазі до різноманіття та інклюзивності.

Підтримка творчої діяльності спрямована на розвиток креативного потенціалу особистості та культурних індустрій. Європейський Союз надає гранти та стипендії для митців, письменників, музикантів, дизайнерів через програми на кшталт Creative Europe. Організовуються фестивалі, виставки, концерти, що сприяють культурному обміну. У містах і громадах створюються креативні хаби та арт-простори, які стають осередками сучасного мистецтва. Також підтримуються незалежні театри, кіно, музичні гурти, які просувають сучасну українську культуру як в Україні, так і за її межами [25, 26].

Розширення культурних кордонів означає інтеграцію української культури в європейський простір та збагачення внутрішнього культурного середовища. Це реалізується через участь у спільних проєктах з музеями, театрами, культурними інституціями ЄС, доступ до європейської культурної спадщини, цифрових архівів і платформ. Важливим є також переклад і популяризація української літератури за кордоном, а також вивчення європейських мов, традицій і мистецтва в межах освітніх програм.

Окремо варто відзначити слідування модерним стандартам та цінностям у сфері культурної політики. Це включає захист авторських прав, розвиток цифрової культури, підтримку сталого розвитку в культурному секторі. Європейський підхід визнає культуру не лише як духовну цінність, а й як важливий чинник економіки – креативні індустрії розглядаються як джерело доходу, зайнятості та інновацій [27].

Наведені факти дозволяють стверджувати, що культурний напрям співпраці з ЄС спрямований на збереження унікальності української культури, її розвиток у сучасному контексті та активну інтеграцію в європейський культурний простір. Це дозволяє не лише зберегти національну ідентичність, а й зробити її впізнаваною та цінною у світі.

Перелічені потреби України у реалізації спільної економічної, соціальної та культурної політики зумовлюють необхідність дотримання нових стандартів, що дозволить зберегти конкурентні позиції в європейському співтоваристві. Наразі суттєвий вплив на економіку України має співпраця з Європейським Союзом у низці галузей, серед яких пріоритетними є: юстиція та внутрішні справи, торгівля, інвестиції, енергетика, охорона довкілля, науково-технічний розвиток, транспортне партнерство та машинобудування.

Особливо, хочу закцентувати увагу на чотирьох важливих напрямах співробітництва: торгівлі, транспорту, енергетиці та екології.

Торгівля між Україною та країнами ЄС напряму пов'язана із розвитком транспортної системи, оскільки ефективна логістика є ключовим чинником забезпечення безперебійного руху товарів, зниження витрат та скорочення часу доставки. В умовах повоєнної відбудови особливого значення набуває модернізація залізничних та автомобільних шляхів, розширення пропускної спроможності прикордонних пунктів, а також інтеграція української транспортної інфраструктури до європейської мережі TEN-T [23]. Розвиток мультимодальних перевезень та цифровізація митних процедур сприяють підвищенню прозорості та швидкості торговельних операцій, що є критично важливим для зміцнення економічних зв’язків з ЄС.

Щодо транспортного сполучення, Україна має враховувати наступне (рис. 2.4) [23].

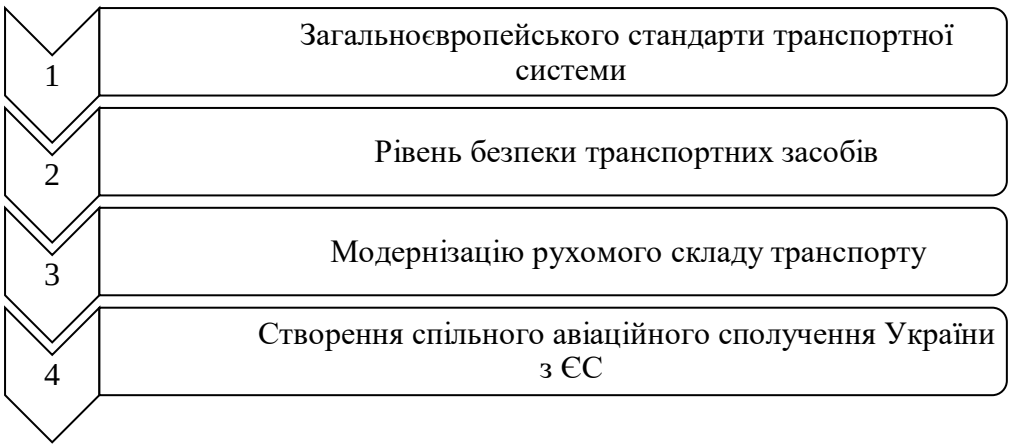

Рисунок 2.4 – Основа для співпраці у транспортній сфері

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Важливим напрямом співробітництва між Україною та Європейським Союзом є розвиток трансєвропейської транспортної мережі (TEN-T). Ця мережа є ключовим елементом інтеграції транспортної системи України до європейського простору, що сприятиме підвищенню мобільності, економічній взаємодії та конкурентоспроможності регіонів.

З метою реалізації цього завдання ЄС ухвалив програму Trans-European Transport Network Policy, яка передбачає створення мультимодальної транспортної системи, що об’єднує повітряний, наземний (автомобільний і залізничний) та морський транспорт.

Для України інтеграція до TEN-T відкриває можливості залучення фінансування з фондів ЄС, реалізації спільних інфраструктурних проєктів та розвитку транзитного потенціалу. Особливе значення має модернізація транспортних коридорів, що з’єднують українські порти Чорного моря з країнами Центральної та Західної Європи, а також розвиток залізничних маршрутів для перевезення вантажів у рамках «Зеленого коридору».

Підтримка ЄС щодо впровадження транспортної стратегії України виражається у наступному (рис. 2.5) [23].

Рисунок 2.5 – Підтримка ЄС щодо транспортного сектору України

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Не зважаючи на досить стрімкий розвиток партнерських відносин з Євросоюзом, відчутним залишаються певні чинники, які перешкоджають розвитку подальшого співробітництва [23]:

– не своєчасне оновлення рухомого складу транспорту;

– не досконале законодавство щодо митного, податкового та інвестиційного регулювання;

– низький рівень якості та швидкості перевезень;

– низька активність у реалізації проектів у будування швидкісних доріг.

Завдяки стрімкому науково технічному прогресу ЄС залучає все більше країн до співпраці у сфері охорони довкілля. Потреба у виробництві зеленої енергетики ставить перед Європою нові виклики. Наприклад, для виготовлення акумуляторних батарей за розрахунками ЄС, потреба в літії до 2030 року зросте у 18 разів, а до 2050 – у 60 разів [13]. Ця проблема викликає зацікавленість країн – членів Євросоюзу у співробітництві з Україною, адже вона має найбільші поклади літію на європейському континенті.

Ще однією причиною, яка викликає бажання ЄС розвивати партнерські відносини з Україною є виробництво водню. Хочу наголосити на тому, що

Україна має 15 атомів енергоблоків. Це надає їй можливість стабільного виробництва зазначеного енергоресурсу.

Європейський Союз активно сприяє розвитку освіти в Україні, зосереджуючись на таких завданнях, як підвищення якості навчання, розширення можливостей академічної мобільності студентів та переосмислення ролі освіти в умовах сучасного розвитку. У цьому контексті важливим є залучення українських освітніх установ до програми міжнародного співробітництва ЄС «Erasmus+». Це комплексна інтегрована програма, що охоплює всі сектори – освіту, професійну підготовку, молодіжну політику та спорт, об'єднуючи сім попередніх програм у єдину узгоджену структуру [27].

Основні цілі програми включають [27]:

– збільшення частки здобувачів вищої освіти з 32% до 40%;

– скорочення кількості учнів, які передчасно залишають школу, з 14% до менш ніж 10%;

– реалізацію європейської ініціативи розвитку спорту;

– посилення міжнародного виміру, особливо у сфері вищої освіти та молодіжної політики;

– розширення можливостей для студентів закладів професійно-технічної та вищої освіти з метою підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці через стажування;

– покращення якості у всіх секторах шляхом впровадження мобільності персоналу та стратегічних партнерств;

– запровадження інноваційних заходів для розвитку підприємницьких навичок та здатності до працевлаштування (Альянси знань і галузевих кваліфікацій);

– нові підходи до реалізації реформ через перспективні ініціативи.

Напрямки діяльності зазначених програм представлені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Напрямки діяльності освітніх програм в ЄС

Програма	Сфера діяльності	Напрями діяльності
Creative enterprise Ukraine	Підприємства, малий, середній та великий бізнес	- Підтримка сфери креативної індустрії, - Оцінка бізнес ідей з точки зору фінансистів та потенціального розвитку - Консультації з експертами - Навчання за методологію британської Агенції "Nesta"
Creative business academy	Економічні стратегії бізнесу, сталий розвиток	- Інтенсивні тренінги для креативний стартапів - Як побудувати успішний бізнес та вийти з ним на Міжнародні ринки - Спілкування з експертами ЄС - Спілкування англійською мовою
Active citizens camps	Соціалізація культурної діяльності	- Платформа для молодіжних лідерів - Обмін досвідом, задумали, бажання віднайти мотивацію для соціальних проєктів
Табори європейської молоді	Культура, соціальна відповідальність	- Впровадження європейських цінностей - Акцент на екології, толерантності, демократії, інноваційній діяльності, здоровому способі життя
Міжнародні резиденції	Міжнародна діяльність, комунікації	- Іноземна артплатформа - Вільне спілкування - Відвідування мистецьких локацій в ЄС - Запрошення громадян ЄС в Україну
Університетські обміни	Освіта та науково-технічний прогрес	- Програма університетських обмінів "CAM Україна", подібна до "Erasmus+", але у межах України - Обмін між двома університетами України
Академія культурного лідера	Становлення людини в суспільстві, менеджмент персоналу	- Перетворення управлінців на лідерів культурного менеджменту - Ідея культурного проекту - Керування розвитком проекту
Література на експорт	Освіта, література, культурний розвиток	- Онлайн програма для видавців, яка має на меті зацікавити іноземців українською книгою Можливість пропонувати українську літературу за кордоном
Extra sound	Музичне мистецтво	- Українські музиканти на музичній індустрії за кордоном (залучені у 2021 році) - Розвиток культурної дипломатії - Можливість взаємовідносин України зі світом

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Програма «Erasmus+» відкриває широкі можливості для самореалізації сучасної молоді в умовах стрімкого науково-технічного прогресу. Важливим

інструментом удосконалення освітніх методів є також програма «House of Europe», яка охоплює такі напрями: Creative Enterprise Ukraine, Creative Business Academy, Active Citizens Camps, Табори європейської молоді, Міжнародні резиденції, Університетські обміни, Академія культурного лідера, Література на експорт, Extra Sound [27].

Сьогодні існує значна кількість науково-культурних програм, спрямованих на розвиток творчого та інтелектуального потенціалу української молоді, що сприяють активній інтеграції у розвинене суспільство та обміну досвідом. Чимало українських науковців презентують свої дослідження на європейському рівні. Наразі актуальними напрямами українсько-європейської співпраці є дослідження альтернативних джерел енергії, забезпечення національної безпеки, охорона довкілля, впровадження сучасних освітніх стандартів, розвиток комп'ютерних технологій та медицини.

Важливим кроком у зміцненні співпраці з ЄС у сфері освіти та науки може стати впровадження в українських школах і університетах таких програм [27]:

«Creative Business Academy» – для формування базових знань у сфері креативних індустрій та основ ведення бізнесу серед студентів і школярів;

«Табори європейської молоді» – доцільні для проведення в літній період з метою соціалізації здобувачів освіти у європейському просторі;

«Література на експорт» – для виявлення творчого потенціалу української молоді та розвитку у сфері письменництва;

«Extra Sound» – для залучення талановитих у музичній сфері школярів і студентів до реалізації свого потенціалу на європейській арені.

Отже, розглянутий матеріал підтверджує перспективність розвитку молодіжних освітніх програм та дослідницьких проєктів українських науковців у просторі Європейського Союзу.

2.3 Пріоритетні напрями співпраці задля економічного відновлення

З початку повномасштабного вторгнення Україна зіткнулася з масштабними руйнуваннями, особливо в індустріальних регіонах, таких як Запорізька область, де знищення виробничих потужностей, транспортної інфраструктури та енергетичних об’єктів призвело до значного падіння економічної активності.

Стратегічні вектори повоєнної відбудови України мають бути спрямовані не лише на фізичне відновлення зруйнованої інфраструктури, а й на глибоку модернізацію та трансформацію всіх ключових сфер життя країни. Особливого значення набуває енергетична незалежність через розвиток відновлюваних джерел енергії та децентралізованих енергетичних систем.

Відбудова має стати не поверненням до довоєнного стану, а кроком уперед – до нової, стійкої, інноваційної та європейсько-орієнтованої України. Це передбачає формування економіки, здатної швидко адаптуватися до глобальних викликів, забезпечувати високий рівень конкурентоспроможності та соціальної безпеки. У цьому контексті важливою є тісна співпраця з Європейським Союзом, залучення інвестицій, технологій та експертизи для реалізації комплексної стратегії модернізації, яка стане основою для довгострокового економічного зростання та інтеграції у європейський простір.

На рисунку 2.6 наведені базові напрями співпраці України та країн ЄС задля економічного відновлення.

Спираючись на сучасні тенденції розвитку провідних країн ЄС, економічна трансформація має базуватись на принципах сталого розвитку, цифровізації та інновацій. Пріоритетами виступають розвиток малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, підтримка експортно-орієнтованих галузей, а також модернізація промисловості з урахуванням екологічних стандартів Європейського Союзу.

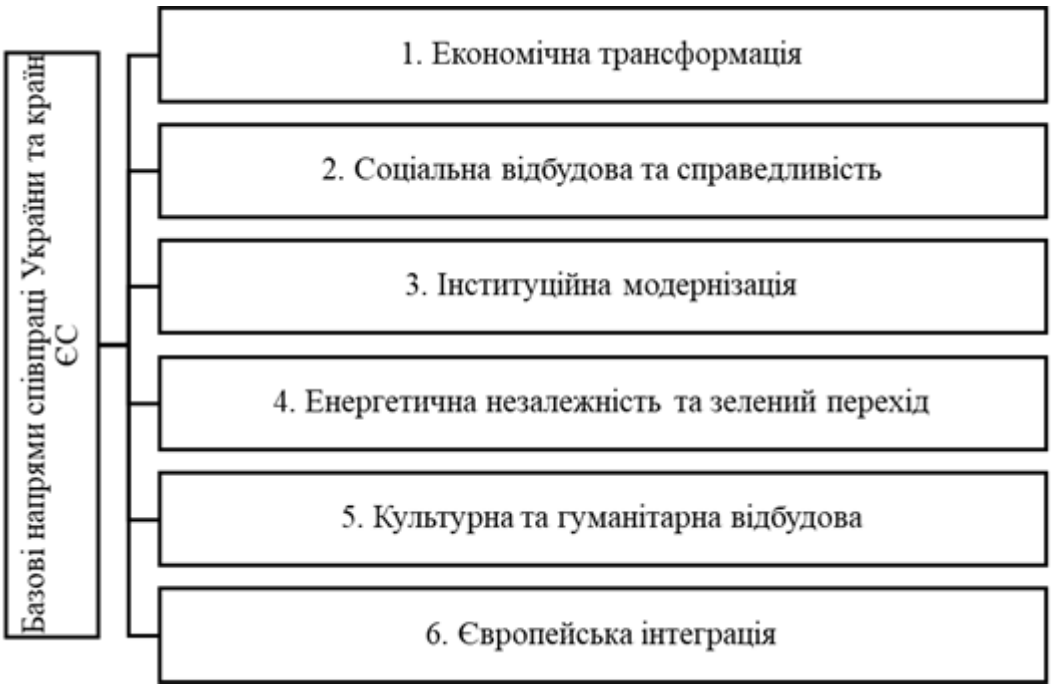

Рисунок 2.6 – Базові напрями співпраці України та країн ЄС задля економічного відновлення

Джерело: побудовано автором на основі [32]

Соціальна відбудова та справедливість має проявлятися в тому, що Україна повинна гарантувати підтримку всім постраждалим верствам населення – ветеранам, внутрішньо переміщеним особам, родинам загиблих. Це передбачає реформу системи охорони здоров'я, забезпечення доступу до якісної освіти, розвиток інклюзивних соціальних послуг та впровадження європейських стандартів соціального захисту.

Інституційна модернізація має стати основою для ефективного управління державою. Вона включає посилення верховенства права, боротьбу з корупцією, цифровізацію державних послуг, а також децентралізацію та розвиток місцевого самоврядування. Це дозволить зробити державу більш прозорою, підзвітною та орієнтованою на потреби громадян [32].

Говорячи про енергетичну незалежність та зелений перехід, зазначимо, що Україна має перейти до енергоефективної та екологічно чистої моделі енергетики. Це передбачає розвиток відновлюваних джерел енергії,

модернізацію енергетичної інфраструктури, зменшення залежності від викопного палива та впровадження «зелених» технологій у будівництві, транспорті та промисловості.

Культурна та гуманітарна відбудова включає в себе завдання не лише відновити зруйновані культурні об'єкти, а й підтримати творчу спільноту, сприяти національній єдності та збереженню ідентичності. Це включає реконструкцію культурної інфраструктури, підтримку української мови, мистецтва, літератури, розвиток культурної дипломатії та інтеграцію гуманітарної політики в загальну стратегію відбудови.

Останній напрям – європейська інтеграція, має враховувати те, що всі процеси відбудови мають бути узгоджені з курсом на членство в ЄС. Це означає гармонізацію законодавства, участь у європейських програмах, розвиток транскордонної інфраструктури та посилення міжнародного партнерства [32].

Зауважимо, що паралельно з дотриманням зазначених векторів розвитку, Україна має враховувати тенденції цифровізації всіх галузей економіки та держави в цілому. Роль цифровізації у повоєнній відбудові України є ключовою, оскільки вона не лише прискорює процеси відновлення, а й формує нову якість управління, взаємодії держави з громадянами, розвитку економіки та соціальної сфери. У післявоєнний період цифрові технології стають не допоміжним інструментом, а стратегічною основою для побудови сучасної, ефективної та прозорої держави.

Передусім, цифровізація забезпечує прозоре управління та боротьбу з корупцією. Автоматизація державних процесів, використання електронних платформ для закупівель, реєстрів і звітності (наприклад, ProZorro, Дія) мінімізують людський фактор і знижують ризики зловживань [32]. Це особливо важливо в умовах масштабного залучення коштів на відбудову, коли кожна гривня має бути використана ефективно та підзвітно.

Цифрові технології також відіграють важливу роль у плануванні та моніторингу відновлення. Геоінформаційні системи (GIS), супутникові знімки

та цифрові карти дозволяють точно оцінювати масштаби руйнувань, планувати відновлення інфраструктури та відстежувати хід робіт у режимі реального часу. Це забезпечує ефективну координацію дій між центральною владою, місцевими громадами та міжнародними партнерами [40].

Окрему увагу слід приділити розвитку цифрової економіки, яка є потужним драйвером зростання. Цифровізація сприяє розвитку ІТ-сектору, електронної комерції, фінансових технологій, стартапів. Це створює нові робочі місця, залучає інвестиції та дозволяє Україні інтегруватися у глобальні цифрові ринки.

У сфері освіти та перекваліфікації цифрові платформи відкривають нові можливості для дистанційного навчання, професійної підготовки та перекваліфікації населення – особливо ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та молоді. Це критично важливо для формування нового покоління фахівців, які будуть працювати над відбудовою країни [35].

Цифрові сервіси також значно покращують доступ до соціальних послуг. Телемедицина, електронні рецепти, онлайн-консультації, цифрові кабінети громадян – усе це підвищує якість життя, особливо у віддалених або постраждалих регіонах, і зменшує навантаження на фізичну інфраструктуру.

У післявоєнний період надзвичайно важливо забезпечити кібербезпеку. Розвиток систем захисту даних, цифрової ідентифікації та кіберзахисту є основою для довіри до державних сервісів і стабільності цифрової інфраструктури.

Цифровізація також сприяє залученню громадян до процесів відбудови. Електронні петиції, опитування, бюджети участі дозволяють громадянам впливати на рішення, що стосуються їхніх громад. Це підвищує довіру до влади, забезпечує прозорість і відповідність проєктів реальним потребам населення та дозволяє зробити ефективний перехід до відкритої, інноваційної та орієнтованої на людину держави [40].

В таблиці наведені основні стратегічні вектори повоєнної відбудови України, які враховують пріоритети сталого розвитку та ефективної відбудови економіки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Основні стратегічні вектори повоєнної відбудови України

Стратегічний вектор	Характеристика
Відновлення інфраструктури та житла	Відновлення зруйнованих об'єктів енергетики, транспортної інфраструктури (дороги, мости, залізничні колії), житлового фонду та соціальних установ (школи, лікарні) здійснюватиметься з пріоритетом на принципі «відбудувати краще, ніж було» (build back better), із застосуванням сучасних, енергоефективних та екологічних технологій.
Економічна трансформація та зростання	Формування сприятливого бізнес-середовища, залучення приватних інвестицій та розвиток галузей економіки з високою доданою вартістю є ключовими завданнями. Особливу увагу слід приділити розвитку оборонно-промислового комплексу, аграрного сектору та IT-індустрії, а також поглибленню інтеграції з ринками Європейського Союзу.
Зміцнення інституцій та реформи	Продовження реформ у сферах державного управління, судової системи, антикорупційної політики та децентралізації має на меті створення ефективних, прозорих і підзвітних державних інституцій, що відповідають європейським стандартам.
Соціальне відновлення та людський капітал	Основним пріоритетом є психологічна, медична та соціальна реабілітація ветеранів і населення, що постраждало від війни. Важливим завданням залишається модернізація систем освіти, охорони здоров'я та соціального захисту з метою забезпечення високого рівня життя та сприяння поверненню внутрішньо переміщених осіб.
Екологічна безпека та "зелений" перехід	Не менш значущими напрямами є розмінування територій, відновлення пошкоджених екосистем та впровадження «зелених» технологій в економіку, особливо у сферах енергетики та промисловості.

Джерело: побудовано автором на основі [32, 35, 36]

Особливу увагу слід приділити напряму «Екологічна безпека та зелений перехід». Зелені технології являють собою інноваційні рішення, спрямовані на мінімізацію негативного впливу на довкілля. Їх застосування передбачає використання відновлюваних ресурсів, підвищення енергоефективності, скорочення обсягів відходів та зменшення викидів парникових газів [14].

Сьогодні зелені технології активно інтегруються у різні галузі економіки:

Енергетика – провідний сектор впровадження зелених рішень, що базується на використанні відновлюваних джерел енергії (сонячної, вітрової, гідро- та геотермальної). Прикладами є сонячні панелі на дахах будівель, вітрові турбіни та біоенергетичні установки на основі біомаси.

Транспорт – розвиток електромобілів, електробусів, залізничного транспорту та мережі зарядних станцій для зниження викидів і скорочення споживання викопного палива.

Промисловість – впровадження екологічно чистих виробничих процесів, що зменшують використання ресурсів і кількість відходів, включаючи технології утилізації, системи рециклінгу та застосування вторинної сировини.

Сільське господарство – використання технологій точного землеробства для економії води та добрив, а також біологічних методів захисту рослин, що знижують хімічне забруднення ґрунтів і води.

Сфера послуг – переорієнтація діяльності на збереження довкілля, зокрема розвиток екологічного, пригодницького та сільського туризму, що сприяє диверсифікації економіки та підтримці регіонів.

Впровадження зелених технологій має значні економічні переваги, які виходять за межі екологічних аспектів [14].

Підвищення енергоефективності – застосування зелених технологій дозволяє підприємствам і домогосподарствам суттєво скорочувати витрати на енергію, підвищуючи їхню конкурентоспроможність.

Залучення інвестицій – сучасні інвестори орієнтуються на принципи сталого розвитку (ESG), що робить зелені проєкти привабливими та відкриває доступ до нових джерел фінансування.

Зниження ризиків – диверсифікація енергетичних джерел і зменшення залежності від імпортованих викопних ресурсів підвищує енергетичну безпеку та знижує економічні ризики.

Попри значні переваги, розвиток зелених технологій супроводжується низкою викликів. Міжнародний досвід свідчить, що перехід до «зеленої» економіки є тривалим і комплексним процесом, який потребує рішучої державної політики, фінансових стимулів та активного залучення приватного сектору.

Успішні приклади з різних країн підтверджують, що впровадження зелених технологій приносить не лише екологічні, а й економічні вигоди (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Міжнародний досвід впровадження «зеленої» економіки

Країна	Досвід	Шляхи досягнення
Німеччина: Енергетичний перехід (Energiewende)	Німеччина реалізує масштабний перехід на відновлювані джерела енергії (ВДЕ). Стратегія Energiewende передбачає повну відмову від атомної та вугільної генерації на користь сонячної, вітрової та біоенергетики. У 2023 році частка ВДЕ в енергетичному балансі країни перевищила 50%.	Досягнення стало можливим завдяки: Системі «зелених» тарифів – фіксовані ціни на електроенергію з ВДЕ гарантують повернення інвестицій і стимулюють будівництво станцій. Підтримці децентралізованої генерації – заохочення домогосподарств і громад до встановлення сонячних панелей та вітрових турбін.
Данія: Лідерство у вітровій енергетиці	Данія зробила стратегічний акцент на розвиток вітрової енергетики, забезпечуючи понад половину виробництва електроенергії за рахунок вітру.	Досвід країни показує: Енергетична незалежність можлива завдяки власним ВДЕ. Розвиток вітроенергетики формує високотехнологічну галузь (виробництво турбін, інжиніринг). Масштабні проєкти є економічно ефективними та доцільними.
Швеція: Циркулярна економіка та управління відходами	У Швеції відходи розглядаються як ресурс. Завдяки ефективній системі переробки лише близько 1% сміття потрапляє на полігони.	Основні складові моделі: Податок на захоронення відходів – стимулює переробку та спалювання замість захоронення. Виробництво енергії зі сміття – заводи спалюють відходи, генеруючи тепло та електроенергію.

Продовження таблиці 2.7

Китай: Масштабний розвиток «зелених» технологій	Китай є світовим лідером у виробництві сонячних панелей, вітрових турбін та електромобілів. Масове виробництво та державні інвестиції значно знизили вартість «зелених» технологій, зробивши їх доступними.	Стратегія базується на державній політиці, що передбачає: Зменшення залежності від викопного палива та імпорту енергоресурсів. Розв'язання екологічних проблем (забруднення повітря та води). Лідерство на глобальному ринку «зелених» технологій.

Джерело: побудовано автором на основі [13, 14]

Ключовим напрямом повоєнного відновлення України стане інтеграція європейського партнерства та впровадження інновацій у всі сектори економіки з урахуванням досвіду провідних держав. Пропонуємо кілька основних векторів для реалізації.

1. Енергетичний сектор.

Україна може використати приклади Німеччини та Данії, які довели реалістичність переходу на відновлювані джерела енергії (ВДЕ).

Досвід Німеччини: запровадження стабільних «зелених» тарифів і фінансових стимулів сприяло залученню значних інвестицій та швидкому зростанню частки ВДЕ. Україна може застосувати аналогічні механізми для стимулювання інвесторів і розвитку децентралізованої енергосистеми, де виробники та споживачі енергії розташовані ближче один до одного.

Досвід Данії: акцент на розвитку вітрової енергетики, зокрема морських вітроелектростанцій, є прикладом для України, яка має значний потенціал у сфері вітрової та сонячної генерації. Розвиток технологій і виробничої бази дозволить Україні стати експортером не лише енергії, а й «зелених» технологій.

2. Циркулярна економіка та управління відходами.

Швеція демонструє ефективний підхід до циркулярної економіки та поводження з відходами.

Досвід Швеції: системне перетворення відходів на ресурс – від вторинної переробки до виробництва енергії зі сміття – дозволило

мінімізувати кількість відходів на полігонах. Україна може запровадити податок на захоронення відходів для стимулювання їх переробки та інвестувати у сучасні сміттєпереробні заводи. Це вирішить екологічні проблеми, створить нові робочі місця та додаткові джерела енергії.

3. Інвестиції та технологічний розвиток.

Китай є прикладом активного державного стимулювання інновацій. Досвід Китаю: уряд інвестує в наукові дослідження, надає субсидії та створює сприятливі умови для великих компаній, що забезпечило лідерство на світовому ринку сонячних панелей та електромобілів. Україна може залучати інвестиції у виробництво екологічно чистих технологій, щоб задовольнити внутрішні потреби та вийти на глобальний ринок, формуючи нові галузі економіки.

Отже, повоєнна відбудова України має стати не просто процесом фізичного відновлення зруйнованої інфраструктури, а масштабною трансформацією, що відкриває шлях до якісно нового етапу розвитку держави. Основним вектором цієї трансформації є поєднання європейського партнерства, впровадження інновацій у всіх секторах економіки та адаптація найкращих міжнародних практик. Таким чином, повоєнна відбудова має стати точкою відліку для формування нової України – сильної, інноваційної, соціально відповідальної та глибоко інтегрованої в європейську спільноту.

Висновки до розділу 2

Співробітництво України з Європейським Союзом у період війни з РФ набуло стратегічного значення, оскільки стало основою для економічної стабілізації, політичної підтримки та гуманітарної допомоги. Аналіз показує, що ЄС виступив ключовим партнером у забезпеченні фінансових ресурсів, наданні макрофінансової допомоги та кредитних гарантій, що дозволило Україні підтримувати функціонування державних інститутів та соціальних програм. Важливим аспектом є розширення доступу українських товарів на

ринки ЄС через скасування мит і квот, що сприяло збереженню експортного потенціалу в умовах руйнування традиційних логістичних маршрутів.

Крім економічної підтримки, ЄС активно сприяє інтеграції України у європейський простір через гармонізацію законодавства, розвиток транспортної інфраструктури та цифрових сервісів. Спільні програми у сфері енергетичної безпеки, відновлюваних джерел енергії та модернізації критичної інфраструктури формують основу для довгострокового партнерства. Водночас співпраця у сфері безпеки та оборони, включаючи постачання обладнання та навчання персоналу, підкреслює комплексний характер взаємодії.

Таким чином, співробітництво України з ЄС у період війни є фундаментом для майбутньої інтеграції та відбудови. Воно демонструє високий рівень солідарності, сприяє зміцненню економічної стійкості та створює передумови для формування нової моделі розвитку, орієнтованої на європейські стандарти та принципи сталості.

3 ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

3.1 Оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища Запорізького регіону в аспекті визначення стратегії повоєнної відбудови

Внутрішнє середовище Запорізької області характеризується поєднанням потужних сильних сторін та серйозних слабких місць. Серед ключових переваг варто відзначити значний індустріальний потенціал. Область історично є одним із найбільших промислових центрів України, де розвинені металургія, машинобудування та енергетика. Металургійні підприємства виробляють сталь, алюміній та феросплави, а машинобудівні заводи спеціалізуються на виробництві обладнання та транспортних засобів [53]. До війни область мала потужний енергетичний сектор: Запорізька атомна електростанція є найбільшою в Європі, Дніпровська гідроелектростанція відіграє важливу роль у забезпеченні країни електроенергією. Така промислова база створювала передумови для швидкого відновлення економіки після кризи.

Запорізька область має густу мережу залізничних шляхів, що забезпечує зв’язок із центральними та східними регіонами України, а також автомобільні магістралі, які виходять на міжнародні транспортні коридори. Додатковою перевагою є річковий порт на Дніпрі, що дозволяє здійснювати перевезення вантажів водним транспортом, знижуючи логістичні витрати.

Важливим ресурсом регіону залишаються кваліфіковані кадри. Високий рівень технічної освіти, наявність університетів і технікумів, а також традиції інженерної та робітничої культури забезпечують досвід роботи у високотехнологічних галузях, таких як енергетика та машинобудування.

У таблиці 3.1 підсумуємо зазначений внутрішній потенціал Запорізької області.

Таблиця 3.1 – Характеристика потенціалу Запорізької області

Потенціал	Характеристика
Промисловий потенціал	• Металургія та машинобудування: ці галузі є стовпом експорту, на який припадає понад 70% експортних надходжень (недорогоцінні метали). Збереження операційної спроможності ключових підприємств цих секторів критично важливе для економіки. • Кадровий та науковий потенціал: область має унікальний актив – висококваліфіковані трудові ресурси та сильну науково-технічну базу для їх підготовки. Це незамінна передумова для модернізації та повоєнного відновлення виробництва. • Наукоємність та мале та середнє підприємництво (МСБ): існує стратегічна необхідність у диверсифікації економіки. Плани розвитку міста Запоріжжя зосереджені на підтримці МСБ та створенні інноваційних центрів і хабів штучного інтелекту, що сигналізує про перехід до більш гнучкої та інноваційної моделі економіки.
Аграрний потенціал	• Природно-кліматичні переваги: родючі ґрунти та клімат дозволяють вирощувати широкий спектр культур: зернові (пшениця, ячмінь), технічні (олійні), овочеві та плодові. Це забезпечує потужну сировинну базу для харчової промисловості та виробництва біопалива.
Інфраструктурний потенціал	• Енергетика: регіон був потужним енергетичним хабом (ЗАЕС, ГЕС, ТЕС), але саме енергетична інфраструктура зазнала найбільших руйнувань та ризиків (зокрема, через захоплення ЗАЕС та пошкодження об'єктів енергопостачання).

Джерело: сформовано автором на основі [53]

Загалом, потенціал Запорізької області є двоїстим: він сильний за базовими ресурсами (металургія, агросировина, кадри), але суттєво обмежений через руйнування інфраструктури, логістичні блокади та ризики для аграрного виробництва, що вимагає негайної державної та міжнародної підтримки для його збереження та відновлення.

На сьогоднішній день, область стикається з низкою серйозних проблем. Найбільш критичною є руйнація інфраструктури внаслідок бойових дій. Значні пошкодження промислових підприємств, житлового фонду та об’єктів соціальної інфраструктури, а також порушення логістичних ланцюгів, включно з мостами, дорогами та залізницею, ускладнюють економічну діяльність.

Додатковим викликом є демографічні проблеми: масовий відтік населення через небезпеку та економічну нестабільність призвів до зниження трудових ресурсів, особливо кваліфікованих кадрів, а також до старіння населення та зменшення народжуваності. Ситуацію погіршують екологічні ризики. Забруднення ґрунтів і води через бойові дії та руйнування промислових об'єктів, високий рівень промислових викидів у довоєнний період та потенційні загрози безпеці через пошкодження енергетичних об'єктів створюють додаткові бар'єри для відновлення регіону [50].

Якщо розглядати зовнішнє середовище Запорізької області, то роль зовнішньоекономічної діяльності у розвитку Запорізького регіону є критичною і багатогранною, особливо з огляду на його історичну спеціалізацію як потужного промислового та аграрного центру.

ЗЕД є головним джерелом валютної виручки для регіону. Запоріжжя традиційно експортує значні обсяги металопродукції, машинобудівних виробів та аграрної сировини. Навіть в умовах війни, позитивне торговельне сальдо (експорт перевищує імпорт) свідчить, що ЗЕД залишається ключовим фактором, який [50]:

– підтримує ліквідність працюючих великих підприємств;

– сприяє фінансовій стабільності регіонального бюджету через податкові надходження.

Імпорт, як частина ЗЕД, має вирішальне значення для підтримки промислового потенціалу. Регіон залежить від імпорту критично важливих машин, обладнання, комплектуючих та сировини. Без безперебійного імпорту експортоорієнтовані галузі (особливо машинобудування) не змогли б підтримувати виробничий цикл.

ЗЕД є каналом, через який у регіон надходять нові технології, стандарти та передовий досвід (наприклад, імпорт інноваційного обладнання з ЄС). Це життєво необхідно для модернізації виробництва, підвищення його енергоефективності та конкурентоспроможності на світовому ринку. Переорієнтація торгівлі на Європейський Союз (який зараз є основним

торговельним партнером) стимулює місцеві підприємства до впровадження європейських стандартів якості та управління. Це прискорює євроінтеграційні процеси на регіональному рівні [49].

Експортні галузі (металургія, машинобудування, агропереробка) є найбільшими роботодавцями в регіоні, забезпечуючи висококваліфікованими робочими місцями значну частину населення. Стійкість ЗЕД безпосередньо впливає на рівень зайнятості та запобігання міграції кваліфікованих кадрів.

Проаналізувавши інформацію про ведення зовнішньоторговельної діяльності Запорізького регіону, підсумуємо її в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Ведення зовнішньоторговельної діяльності Запорізького регіону

Експорт	Імпорт
Основою експорту традиційно залишається важка промисловість	Структура імпорту значною мірою зосереджена на забезпеченні потреб промисловості та відновлення
1. Недорогоцінні метали та вироби з них формують найбільшу частку – 70,9% від загального обсягу експорту. Це підтверджує збереження експортного потенціалу металургійних підприємств, що функціонують на підконтрольній Україні території. 2. Значні частки також припадають на продукти рослинного походження (зернові, олійні культури) та машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання – по 10,6% на кожну групу.	1. Найбільшу частку займають машини, обладнання та механізми (36,4%), що, ймовірно, використовується для ремонту, модернізації та підтримки роботи місцевих підприємств. 2. На другому місці знаходяться мінеральні продукти (26,7%) – паливо та сировина. 3. Також суттєву частку імпорту складають продукти тваринного походження (10,2%).

Джерело: сформовано автором на основі [20]

Участь у міжнародній торгівлі змушує місцевий бізнес постійно підвищувати якість, знижувати собівартість та впроваджувати інновації. Це загалом підвищує конкурентоспроможність економіки Запорізької області. Доцільно стверджувати, що у сьогоднішніх умовах ЗЕД виступає «рятівним колом» для економіки Запоріжжя, оскільки вона забезпечує фінансову стійкість, дозволяє отримувати життєво необхідні для виробництва ресурси та формує основу для майбутнього економічного відновлення та інтеграції [50].

Зовнішньоекономічна діяльність Запорізької області наразі перебуває під значним тиском через комплекс критичних викликів, що охоплюють безпекову, логістичну, виробничу та інституційну сфери. Ці чинники суттєво обмежують експортний та імпортний потенціал регіону, знижуючи його конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Найгострішими є безпекові та територіальні обмеження, спричинені військовою агресією. Значна частина території області перебуває під тимчасовою окупацією, а обласний центр знаходиться в зоні підвищеної військової небезпеки. Постійні обстріли створюють критичні ризики для підприємств, їхнього персоналу та майна [53].

Руйнування виробничих потужностей, енергетичної інфраструктури (зокрема, Запорізької АЕС) та логістичних об'єктів (мости, дороги) безпосередньо скорочують можливості експорту. Додатково, значні площі сільськогосподарських угідь залишаються замінованими, що обмежує аграрний експорт і ставить під загрозу продовольчу безпеку.

У сфері логістики та інфраструктури область втратила доступ до традиційних морських шляхів через блокаду портів Азовського та Чорного морів. Це змусило експортерів переорієнтуватися на дорожчі та менш ефективні залізничні й автомобільні маршрути через західні кордони. Транспортна мережа області технічно зношена, а існуючі коридори перевантажені, що уповільнює міжнародні поставки. Віддаленість окремих районів від логістичних хабів також ускладнює внутрішню кооперацію.

Виробничі обмеження також мають суттєвий вплив. Перебої з постачанням сировини та комплектуючих, особливо для машинобудування та металургії, порушують виробничі ланцюги.

Кадровий дефіцит, спричинений демографічними змінами та міграцією кваліфікованих фахівців, знижує продуктивність підприємств. Енергетична нестабільність, особливо після масованих атак, створює ризики для безперервного виробничого циклу.

Що стосується фінансових та інституційних викликів, то відсутність чітко визначених регіональних пріоритетів ЗЕД, адаптованих до умов воєнного часу, ускладнює ефективне використання ресурсів. Високі ризики стримують інвестиційну активність, що перешкоджає модернізації виробництва [52]. У сукупності ці фактори формують складне та динамічне середовище для зовнішньоекономічної діяльності Запорізької області, яке характеризується високим рівнем ризиків, нестабільністю логістичних маршрутів, обмеженим доступом до фінансових ресурсів та зростанням вимог до конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках.

Така ситуація потребує комплексного підходу до вирішення проблем, що включає модернізацію транспортної та енергетичної інфраструктури, цифровізацію, диверсифікацію ринків збуту та впровадження інноваційних технологій у виробництво.

На основі проаналізованих фактів складено SWOT-аналіз потенціалу Запорізької області, який чітко відображає її потужний, але вразливий промислово-аграрний потенціал в умовах військових дій.

Таблиця 3.3 – SWOT-аналіз потенціалу Запорізької області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1) Збереження значних потужностей металургії, машинобудування та легкої промисловості на підконтрольній території, здатних виробляти конкурентний експорт (понад 70% експорту – метали). 2) Наявність висококваліфікованих трудових ресурсів та науково-технічної бази для підготовки кадрів, що є критичним для відновлення. 3) Сприятливі кліматичні умови для широкого спектра культур та наявність сировинної бази для розвиненої харчової промисловості. 4) Значні запаси мінеральної сировини (глини, піски, гіпси), що матиме стратегічне значення для майбутньої відбудови України. 5) Збереження позитивного сальдо зовнішньої торгівлі товарами (експорт перевищує імпорт), що забезпечує стабільний приплив валютної виручки.	1) Технічна зношеність об’єктів дорожньої мережі, ЖКГ та соціальної інфраструктури, що ускладнює логістику та знижує якість життя. 2) Висока структурна залежність експорту від металургії, що робить економіку вразливою до світових цін на метали та логістичних обмежень. 3) Складна демографічна ситуація та міграція висококваліфікованих кадрів через війну, що призводить до браку робочої сили, особливо на селі. 4) Проблеми з енергозабезпеченням та критичні ризики для енергетичних об'єктів, які порушують безперервність виробничих циклів. 5) Відсутність чітко визначених регіональних пріоритетів ЗЕД, адаптованих до нових військових і геополітичних реалій.

Продовження таблиці 3.3

Можливості	Загрози
1) Поглиблення економічної інтеграції з ЄС та збереження ЄС як ключового та зростаючого ринку для експорту (понад 60% експорту). 2) Можливість залучення фінансування через міжнародні та державні програми (наприклад, «Зроблено в Україні», гранти для переробної промисловості) на модернізацію та інновації. 3) Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу та диверсифікація економіки в бік більш гнучких та інноваційних галузей (IT, переробка, виробництво БПЛА). 4) Зростання внутрішнього попиту на будівельні матеріали (використання власних запасів сировини) та машинобудівну продукцію в рамках загальнонаціональної відбудови. 5) Впровадження цифрових технологій для спрощення зовнішньоторговельних процедур та виходу на міжнародні електронні платформи.	1) Пряма військова загроза, що спричиняє руйнування, зупинку підприємств та відлякує потенційних інвесторів. 2) Тривала блокада морських портів та відсутність швидкого, дешевого та безпечного доступу до міжнародних ринків, що підвищує собівартість експорту. 3) Високі воєнні ризики та невизначеність призводять до відтоку капіталу та критичного обмеження зовнішніх інвестицій у модернізацію та інфраструктуру. 4) Зростаюча конкуренція на традиційних ринках (метали, агропродукція) з боку країн, що не мають воєнних обмежень. 5) Подальша міграція населення та поглиблення кадрового дефіциту, що підриває здатність регіону до швидкого відновлення економічної активності.

Джерело: сформовано автором

Ґрунтуючись на проведеному SWOT-аналізі та враховуючи критичні виклики військового часу (безпека, логістика, кадрова міграція), стратегічні напрями підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності Запорізької області мають бути сфокусовані на збереженні існуючого експортного потенціалу та стимулюванні інноваційної диверсифікації економіки.

Нижче наведемо основні напрями, які можуть стати основою для регіональної політики у сфері ЗЕД.

По-перше, одним із ключових завдань є розвиток Західного логістичного коридору, що дозволить компенсувати втрату морських шляхів. Це передбачає стимулювання мультимодальних перевезень – створення пільгових умов для експортерів металургійної та аграрної продукції, які переходять на комбіновані залізнично-автомобільні маршрути до прикордонних переходів

ЄС. Важливим є також інвестування в «сухі порти» – логістичні хаби та термінали на підконтрольній території, здатні ефективно обробляти великі вантажі [52].

Пріоритетним має стати відновлення критичної інфраструктури, зокрема забезпечення безперебійного енергопостачання через розвиток децентралізованої та резервної енергетики. Оперативний ремонт дорожньої мережі, особливо шляхів до промислових майданчиків і логістичних вузлів, сприятиме стабілізації поставок.

По-друге, для підвищення конкурентоспроможності регіону необхідно стимулювати переробну промисловість. Це включає пріоритетне фінансування підприємств через державні та міжнародні грантові програми, такі як «Зроблено в Україні», з метою розвитку глибокої переробки агропродукції, хімічної та деревообробної галузей. Важливим є перехід на експорт високотехнологічної продукції – машинобудівних виробів з високою доданою вартістю та спеціалізованих комплектуючих [1, с. 4].

Паралельно слід розвивати інноваційні галузі, зокрема IT та Defense Tech. Створення умов для технологічних компаній, які працюють у сфері військових технологій (наприклад, виробництво БПЛА), дозволить використати наявний науково-технічний потенціал. Запровадження Інжинірингового Центру на базі університетів сприятиме трансферу технологій та підготовці фахівців, здатних впроваджувати західні стандарти у виробництво.

По-третє, очевидним є те, що посилення співпраці з ЄС є важливим для розширення географії торгівлі. Запорізька ОДА має активізувати пошук нових нішевих ринків у країнах ЄС та за його межами. Створення регіонального «єдиного вікна» для консультацій експортерів щодо технічних регламентів, сертифікації та логістики спростить вихід на нові ринки [53].

Для подолання кадрового дефіциту необхідно запровадити регіональні програми релокації кадрів, що стимулюватимуть повернення кваліфікованих інженерів та робітників. Ваучерна підтримка та перепідготовка безробітних у

співпраці з підприємствами дозволить адаптувати трудові ресурси до актуальних потреб промисловості та МСБ [53].

Підтримка малого та середнього бізнесу має включати програми локалізації, що сприятимуть створенню нових підприємств, які забезпечуватимуть сировиною, комплектуючими та послугами великі промислові компанії, знижуючи залежність від імпорту.

На додачу, зауважимо, що для активізації інвестиційної діяльності необхідно створити інвестиційну вітрину регіону – пакет пріоритетних проєктів у сферах інфраструктури та виробництва будівельних матеріалів, базуючись на власних сировинних ресурсах. Важливим є також запровадження механізмів страхування воєнних ризиків у співпраці з міжнародними фінансовими установами (ЄБРР, Світовий банк), що дозволить захистити інвестиції у ключові виробництва на підконтрольній території [49].

Таким чином, для підвищення конкурентоспроможності місцевого бізнесу на глобальній арені – Запорізька область має перейти від простого збереження традиційних галузей до стратегічної диверсифікації та відновлення критичної інфраструктури, використовуючи свій потужний людський капітал та інноваційну технічну базу.

3.2 Сучасні можливості впровадження інновацій у ведення зовнішньоторговельної діяльності підприємств Запорізького регіону, з урахуванням можливостей ЗТПП

Запорізька торгово-промислова палата (ЗТПП) працює в умовах складного та мінливого зовнішнього середовища, яке створює як значні виклики, так і нові можливості для розвитку. Політична ситуація в регіоні залишається нестабільною через триваючі бойові дії, що підвищує ризики для безпеки підприємств та стримує інвестиційну активність. Водночас курс України на європейську інтеграцію відкриває перспективи для бізнесу завдяки

гармонізації стандартів, розширенню доступу до ринків ЄС та державній підтримці експорту.

Економічні умови також залишаються складними: інфляція, коливання валютного курсу та скорочення внутрішнього ринку змушують підприємства переорієнтовуватися на зовнішні ринки. У цьому контексті ЗТПП може стати ключовим посередником між бізнесом та міжнародними партнерами, сприяючи залученню грантів, технічної допомоги та інвестицій [52].

Соціальні зміни, зокрема міграція населення та зростання попиту на перекваліфікацію, формують нові запити до бізнес-середовища. Це створює потребу в розвитку освітніх програм, підтримці підприємництва та адаптації до нових умов праці. ЗТПП має потенціал стати платформою для таких трансформацій.

Технологічні фактори, зокрема цифровізація бізнесу, розвиток індустріальних парків та впровадження інновацій, відкривають нові можливості для модернізації підприємств. Проте це потребує інвестицій у навчання, інфраструктуру та технологічне оновлення.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ЗТПП має всі передумови для того, щоб стати ключовим інструментом підтримки бізнесу в регіоні. Для цього необхідно ефективно реагувати на зовнішні виклики, використовуючи політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори як точки зростання та розвитку.

Для обґрунтування можливостей впровадження інновацій у зовнішньоекономічну діяльність підприємств Запорізького регіону доцільно провести комплексний аналіз позицій Запорізької торгово-промислової палати (ЗТПП) як ключового інституційного партнера бізнесу. Одним із найбільш ефективних інструментів стратегічного аналізу є матриця GE/McKinsey, яка дозволяє оцінити конкурентоспроможність організації та привабливість ринку.

Матриця МакКінсі базується на двох групах критеріїв:

Сильні сторони бізнесу (внутрішні фактори) – рівень компетенцій, доступ до ресурсів, якість сервісів, інноваційний потенціал, фінансова стабільність, репутація та партнерські зв'язки.

Привабливість ринку (зовнішні фактори) – динаміка розвитку регіональної економіки, рівень конкуренції, доступ до міжнародних ринків, законодавчі умови, інвестиційний клімат, технологічні тренди.

Для кожного фактору, що відображає сильні сторони підприємства та показники ринкової привабливості, встановлюється максимальний бал. Загальна оцінка для кожної групи факторів (9 факторів, що характеризують сильні сторони підприємства, та 6 факторів ринкової привабливості) повинна становити 100 балів.

Фактичні значення оцінок факторів відповідно до моделі GE/McKinsey наведені у таблиці 3.4, де в останньому рядку подано сумарні оцінки сильних сторін бізнесу та його ринкової привабливості за 100-бальною шкалою.

Таблиця 3.4 – Фактори аналізу конкурентної позиції запорізьких підприємств у складі ЗТПП

Сильні сторони підприємства (вісь X)	Макс. бал	Оцінка	Індикатори ринкової привабливості (вісь Y)	Макс. бал	Оцінка
1. Відносна частка ринку	15	10	1. Темпи зростання ринку	20	18
2. Зростання частки ринку	10	9	2. Диференціація продукції	15	12
3. Дистриб'юторська мережа	15	12	3. Особливості конкуренції	10	8
4. Ефективність мережі дистрибуції	15	13	4. Норма прибутку у галузі	20	15
5. Кваліфікація персоналу	10	10	5. Цінності споживачів	20	20
6. Відданість споживачів продукції підприємства	10	9	6. Відданість споживачів торговій марці	15	13
7. Технологічні переваги, патенти, ноу-хау	5	5			
8. Маркетингові переваги	10	10			
9. Гнучкість	10	9			
Загальна оцінка, балів	100	87	Загальна оцінка, балів	100	86

Джерело: сформовано автором

Отже, на основі аналізу конкурентної позиції запорізьких підприємств у складі ЗТПП бачимо, що їх сильні сторони дозволяють планувати інноваційний розвиток на майбутнє.

Сучасні можливості впровадження інновацій у зовнішньоторговельній діяльності підприємств Запорізького регіону охоплюють кілька ключових напрямів. Перш за все, цифровізація та автоматизація ЗЕД стають основою ефективності міжнародних операцій. Використання електронних платформ для експортно-імпортних процесів, впровадження CRM-систем, ERP-рішень та електронного документообігу значно спрощує митні процедури. Інтеграція технологій Індустрії 4.0, таких як IoT, Big Data та хмарні сервіси, дозволяє підприємствам управляти ланцюгами постачання та прогнозувати попит, що підвищує швидкість і прозорість операцій [49].

Другим важливим напрямом є застосування інноваційних маркетингових інструментів. Цифровий маркетинг і таргетована реклама відкривають нові можливості для виходу на міжнародні ринки, а віртуальні виставки та B2B-маркетплейси, які активно підтримує Запорізька торгово-промислова палата, дають змогу презентувати продукцію без фізичної присутності, що особливо актуально в умовах обмеженої мобільності.

Вважаємо за доцільне звернути особливу увагу на логістичні та фінансові інновації, які стають ключовими інструментами підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності в умовах нестабільності. Використання електронних сервісів для страхування експортних ризиків дозволяє підприємствам оперативно отримувати гарантії захисту від непередбачуваних втрат, що особливо актуально в умовах воєнних ризиків та коливань світових ринків. Онлайн-інструменти фінансування, такі як факторинг і форфейтинг, забезпечують швидкий доступ до оборотного капіталу, зменшують залежність від банківських кредитів та сприяють підтримці ліквідності підприємств, що ведуть експортно-імпортні операції.

Технологія блокчейн відіграє стратегічну роль у забезпеченні прозорості та безпеки ланцюгів постачання. Її використання дозволяє створювати

незмінні цифрові записи про кожен етап руху товару, що знижує ризики шахрайства, підробки документів та корупційних схем. Це, у свою чергу, підвищує довіру міжнародних партнерів і сприяє формуванню репутації України як надійного учасника глобальної торгівлі.

Додатково варто відзначити перспективи впровадження цифрових платформ для управління логістикою, які дозволяють оптимізувати маршрути, контролювати вантажі в режимі реального часу та зменшувати витрати на транспортування. Використання Big Data та штучного інтелекту для прогнозування попиту і управління запасами також стає важливим елементом сучасної торговельної екосистеми.

Пропонуємо розглянути конкретний план дій щодо впровадження інновацій у ведення зовнішньоторговельної діяльності підприємств Запорізького регіону.

Таблиця 3.5 – План впровадження інновацій на підприємствах Запорізького регіону

Напрям дій	Характеристика	Термін реалізації	Орієнтовні витрати	Очікуваний ефект
Відновлення виробничих потужностей	Ремонт та модернізація пошкоджених промислових об’єктів, впровадження енергоефективних технологій та автоматизації виробництва.	12–24 місяці	5–15 млн $ на підприємство	Відновлення виробництва на 70–90%, зниження енерговитрат на 20–30%.
Диверсифікація продукції та ринків	Розширення асортименту, орієнтація на експортні ринки, виробництво товарів з високою доданою вартістю.	6–18 місяців	1–3 млн $	Зростання експорту на 15–20%, збільшення прибутку на 10–15%.

Продовження таблиці 3.5

Відновлення логістичних ланцюгів	Створення альтернативних маршрутів доставки, використання річкового транспорту та міжнародних коридорів, формування логістичних кластерів.	6–12 місяців	500 тис.–2 млн $	Зниження логістичних витрат на 10–15%, скорочення часу доставки на 20%.
Залучення та утримання кадрів	Програми мотивації, навчання та перекваліфікації, співпраця з університетами.	3–12 місяців	200–500 тис. $	Зменшення відтоку кадрів на 30%, підвищення продуктивності на 10–15%.
Екологічна безпека та сталий розвиток	Впровадження систем очищення викидів, утилізації відходів, отримання міжнародних сертифікацій.	12–24 місяці	2–5 млн $	Зниження екологічних ризиків, доступ до ринків ЄС, підвищення репутації компанії.
Цифровізація та інновації	Впровадження ERP-систем, автоматизації виробництва, технологій Індустрії 4.0, Big Data.	6–18 місяців	500 тис.–3 млн $	Зниження операційних витрат на 15–20%, підвищення ефективності управління на 25%.

Джерело: сформовано автором на основі [49]

Запорізька торгово-промислова палата відіграє ключову роль у впровадженні цих інновацій. Вона надає послуги сертифікації та консалтингу для виходу на ринки ЄС та інших країн, організовує освітні програми з цифровізації бізнесу та тренінги з міжнародних стандартів. Крім того, ЗТПП створює експортні хаби та реалізує програми підтримки, що включають інформаційні бази, пошук партнерів і участь у міжнародних виставках [52].

Стратегічні напрями для підприємств регіону передбачають розробку інноваційних продуктів з урахуванням екологічних стандартів, впровадження систем управлінських інновацій для адаптації до глобальних ринків та комерціалізацію інновацій через партнерство з міжнародними інвесторами і участь у програмах Індустрії 4.0. Усе це формує комплексну основу для підвищення конкурентоспроможності підприємств Запорізького регіону на світовому ринку.

У плануванні інноваційного розвитку регіону, важливим кроком є партнерські зв'язки з провідними країнами ЄС. В таблиці 3.6

Таблиця 3.6 – Напрями співпраці Запорізького регіону з країнами ЄС та можливими програмами

Країна / Організація	Напрям співпраці	Можливі програми / фонди
Німеччина	Модернізація промисловості, енергетика, логістика	KfW Development Bank, програми енергоефективності
Польща	Логістичні коридори, транспортна інфраструктура	Connecting Europe Facility, спільні інфраструктурні проєкти
Чехія, Словаччина	Постачання обладнання, модернізація виробництва	Horizon Europe, EBRD фінансування
Естонія	Цифровізація бізнесу, e-government	EU Digital Europe Programme
Фінляндія	Інновації, R&D, стартапи	Horizon Europe, Business Finland
Франція	Технологічні кластери, інноваційні проєкти	French Development Agency, EU Innovation Fund
Данія	Відновлювана енергетика (вітрові електростанції)	Green Deal, Danish Energy Agency
Нідерланди	Енергоефективність, циркулярна економіка	EU Green Deal, Circular Economy Program
Швеція	Екологічні технології, зелена модернізація	Swedish International Development Cooperation Agency (Sida)
Європейський інвестбанк (EIB)	Фінансування інфраструктури та інновацій	EIB Loans, EU Recovery and Resilience Facility

Продовження таблиці 3.6

ЄБРР (EBRD)	Реконструкція промисловості, підтримка бізнесу	EBRD Green Economy Financing Facility
Horizon Europe	Інновації, цифровізація, науково-дослідні проєкти	Гранти для R&D та технологічних рішень
Connecting Europe Facility	Транспортні та енергетичні коридори	Інвестиції в логістичні та енергетичні проєкти

Джерело: сформовано автором на основі [49]

Таким чином, у реалізації плану відновлення та впровадження інновацій на підприємствах Запорізького регіону важливу роль можуть відігравати країни Європейського Союзу та європейські фінансові інституції. У сфері промисловості та інфраструктури ключовим партнером є Німеччина, яка має провідні позиції в машинобудуванні, енергетичних технологіях та логістиці, а також пропонує програми підтримки реконструкції та модернізації виробництва. Польща активно співпрацює з Україною у розвитку транспортної інфраструктури та логістичних коридорів, що є критично важливим для відновлення ланцюгів постачання. Чехія та Словаччина можуть стати надійними партнерами у модернізації промислових потужностей та постачанні обладнання.

У напрямі цифровізації та інновацій значну допомогу здатні надати Естонія, яка є лідером у сфері цифрових сервісів та електронного урядування, що дозволить прискорити цифрову трансформацію бізнесу. Фінляндія має сильні позиції в інноваціях, науково-дослідних розробках та розвитку стартап-екосистем, а Франція підтримує технологічні кластери та інноваційні проєкти, що відкриває можливості для партнерства у сфері високих технологій [48, 49].

В енергетичному та екологічному аспектах важливими партнерами є Данія, яка є лідером у відновлюваній енергетиці, зокрема у розвитку вітрових електростанцій, Нідерланди, що реалізують проєкти з енергоефективності та циркулярної економіки, а також Швеція, яка пропонує сучасні екологічні технології та рішення для зеленої модернізації виробництва.

Фінансову підтримку здатні забезпечити Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку, які є ключовими джерелами фінансування великих інфраструктурних і промислових проєктів [48, 49]. Крім того, програма Horizon Europe надає гранти для інноваційних та науково-дослідних проєктів, а ініціатива Connecting Europe Facility сприяє розвитку транспортних та енергетичних коридорів, що є стратегічно важливим для інтеграції української економіки в європейський простір.

3.3 Перспективні напрями удосконалення соціальної складової повоєнної відбудови регіону

Перспективні напрями вдосконалення соціальної складової повоєнної відбудови Запорізького регіону охоплюють модернізацію соціальної інфраструктури, розвиток людського капіталу та формування ефективної системи соціальної підтримки. Ці напрями можна згрупувати у сім ключових блоків.

Житло. Основним завданням є відновлення та будівництво нового житла з акцентом на доступність, енергоефективність та інклюзивність житлових комплексів.

Медична допомога. Передбачає модернізацію медичних закладів, включаючи психологічну реабілітацію, протезування та інтеграцію ветеранів. Важливим є впровадження телемедицини та розширення доступу до спеціалізованих медичних послуг.

Освіта. Відновлення та оновлення навчальних закладів, а також адаптація освітніх програм до потреб ринку праці. Особливу увагу слід приділити розвитку професійно-технічної освіти, орієнтованої на завдання відбудови.

Підтримка зайнятості. Створення програм перекваліфікації та професійного навчання для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та

постраждалого населення. Важливим є стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні.

Соціальна підтримка. Розробка дієвих програм соціального захисту для найбільш уразливих груп населення (пенсіонерів, осіб з інвалідністю, сімей загиблих). Впровадження інноваційних соціальних послуг для реінтеграції ВПО та ветеранів у громади.

Психосоціальна допомога. Створення мережі центрів психологічної підтримки та травмотерапії, що є критично важливим для подолання наслідків ПТСР та інших психічних проблем, спричинених війною.

Залучення громад. Активне включення громадських організацій та місцевих громад у процеси планування та реалізації проєктів відбудови, що забезпечить прозорість, підзвітність та відповідність реальним потребам населення.

Також, варто зробити акцент на кадровій політиці підприємств Запорізького регіону. Маємо підстави стверджувати, що досить довгий час кадрова політика українських підприємств базувалася в рамках парадигми «економічної людини», тобто, була націлена на працівниках як засобу отримання прибутку. На даний момент, зважаючи на поширення тенденцій до соціальної відповідальності компаній та загальний моральний стан працівників, який є хитким через наслідки війни з рф, доцільно розширювати аспекти кадрової політики підприємств, враховуючи парадигму «соціальної людини» [43, с. 164].

Під визначенням парадигми «соціальної людини» як додаткової складової кадрової політики ми розуміємо соціальні умови функціонування колективу підприємства, такі як: емоційно-психологічний клімат, ефективна та своєчасна підтримка з боку керівництва, тактовність по відношенню до персоналу [43, с. 165]. На рисунку 3.1 нами були виокремлені та розширені основні складові соціальної кадрової політики підприємств України, які обумовлені війною з рф та її наслідками.

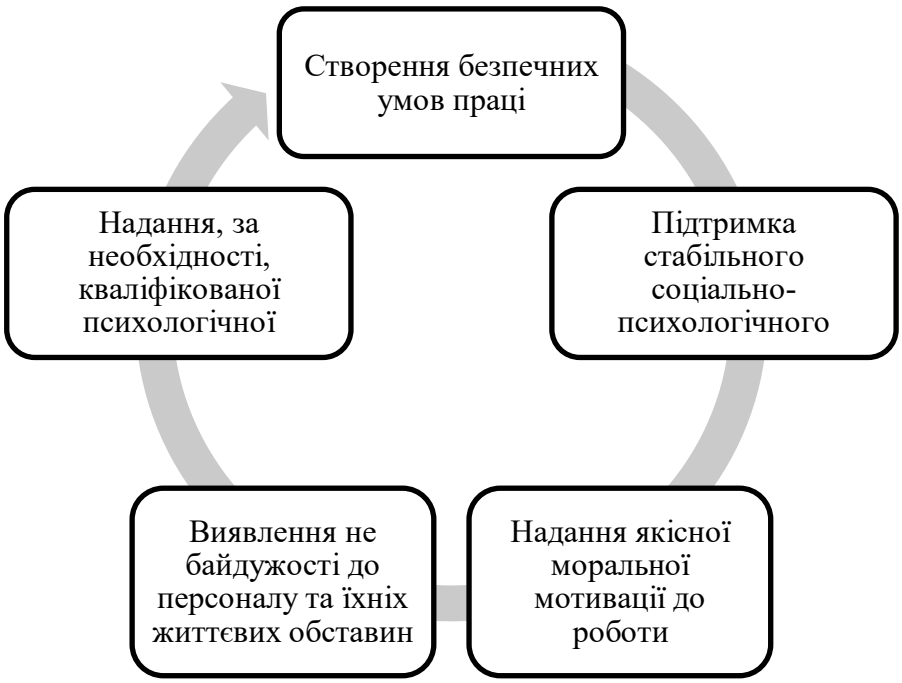

Рисунок 3.1 – Складові соціальної кадрової політики підприємств в умовах воєнного стану

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Підсумовуючи, зазначимо, що соціальна кадрова політика сучасних українських підприємств має орієнтуватися на такі завдання:

– регулювання (гармонізація) соціальних відносин між колективами працівників та між персоналом та керівництвом, формування почуття соціальної солідарності;

– організація безпечних умов праці, формування стимулів для результативної праці та надання соціальних гарантій працівникам;

– створення системи психологічної підтримки та соціального захисту персоналу;

– благодійна допомога працівникам, постраждалим від наслідків війни з рф, створення та реалізація власних соціальних програм.

У таблиці 3.7 підсумуємо напрями вдосконалення соціальної складової повоєнного відновлення Запорізького регіону та сформуємо очікуваний ефект від кожного напряму.

Таблиця 3.7 – Ключові напрями вдосконалення соціальної складової

Напрям	Орієнтовні витрати	Очікуваний ефект
Відновлення та будівництво житла	50–150 млн $ (залежно від масштабу)	Забезпечення житлом 20–30 тис. сімей, підвищення рівня життя, зниження соціальної напруги
Модернізація медичних закладів	20–50 млн $	Доступ до якісної медичної допомоги для 500 тис. осіб, розвиток телемедицини, реабілітація ветеранів
Освіта та професійна підготовка кадрів	10–30 млн $	Підготовка 15–20 тис. фахівців для відбудови, адаптація програм до ринку праці
Підтримка зайнятості та МСП	5–15 млн $	Створення 5–10 тис. робочих місць, розвиток малого бізнесу, зростання економічної активності
Соціальний захист та інноваційні послуги	3–10 млн $	Підвищення рівня соціальної безпеки для вразливих груп, реінтеграція ВПО та ветеранів
Психосоціальна допомога	2–5 млн $	Створення 10–15 центрів психологічної підтримки, зниження рівня ПТСР серед населення
Залучення громад	1–3 млн $	Прозорість процесів відбудови, підвищення довіри до влади, участь громад у прийнятті рішень

Джерело: сформовано автором на основі [49]

Доцільно стверджувати, що очікуваними результатами реалізації цих напрямів є створення сучасної та доступної соціальної інфраструктури, що відповідає європейським стандартам, підвищення рівня зайнятості та професійної мобільності населення, зниження соціальної напруги та забезпечення психологічної стабільності громад.

Розвиток людського капіталу сприятиме економічному зростанню та інноваційності регіону, а ефективна система соціальної підтримки гарантуватиме захист вразливих груп і формування справедливого соціального середовища. Завдяки міжнародній допомозі очікується інтеграція

найкращих світових практик у сфері соціальної політики, що дозволить прискорити відбудову та забезпечити сталий розвиток Запорізького регіону.

Висновки до розділу 3

Перспективи повоєнного відновлення української економіки на засадах інноваційного розвитку та європейського партнерства, розглянуті на прикладі Запорізького регіону, демонструють значний потенціал для модернізації та інтеграції у європейський економічний простір. Запорізький регіон володіє передумовами для впровадження інноваційних технологій у промисловості, енергетиці та аграрному секторі.

Водночас європейське партнерство виступає ключовим драйвером інтеграції, адже співпраця з ЄС у межах програм фінансової допомоги, технологічного трансферу та освітніх проєктів відкриває широкі можливості для модернізації виробництва, підвищення стандартів якості та екологічності продукції. Відбудова транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури є критичною умовою для залучення інвестицій і розвитку інноваційних бізнес-моделей, при цьому особливу увагу слід приділити «зеленим» технологіям та енергоефективності.

Разом із тим існують ризики та виклики, серед яких нестабільність безпекової ситуації, обмеженість фінансових ресурсів та необхідність швидкої адаптації законодавства до європейських норм. Подолання цих бар'єрів можливе лише за умови комплексної державної політики та активної участі бізнесу. Стратегічний вектор розвитку регіону полягає у поєднанні інноваційного підходу та європейських стандартів, що передбачає розвиток високотехнологічних галузей, підтримку малого та середнього бізнесу, а також формування сприятливого інвестиційного клімату. Таким чином, Запорізький регіон має всі шанси стати прикладом успішного відновлення економіки на основі інновацій та партнерства з Європою.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота магістра містить нові підходи до виконання наукового завдання, яке пов’язане з комплексним підходом до аналізу та формування стратегічних напрямів повоєнної відбудови України та її регіонів на основі поєднання інноваційного розвитку, європейської інтеграції та секторального партнерства. У результаті дослідження сформульовано такі висновки і пропозиції:

а. Поняття «інновації» слід розглядати не лише як створення нових технологій, а як багатогранний і комплексний процес, що охоплює всі етапи життєвого циклу нововведень: від генерації ідей до їх практичної реалізації та комерціалізації. Інновації включають розробку нових продуктів, послуг, методів управління, бізнес-моделей і технологічних рішень, які здатні змінювати структуру економіки та підвищувати її ефективність. Важливо підкреслити, що інноваційна діяльність не обмежується лише науково-технічними розробками, а охоплює організаційні, маркетингові та соціальні аспекти, що сприяють створенню доданої вартості.

б. Інноваційний розвиток виступає ключовим драйвером економічного зростання, адже він забезпечує підвищення продуктивності праці, оптимізацію використання ресурсів, зниження витрат і формування довгострокових конкурентних переваг на глобальному ринку. Країни та регіони, які активно впроваджують інноваційні підходи, демонструють більш високі темпи економічного розвитку, стійкість до кризових явищ та здатність швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

в. Особливу роль у сучасному інноваційному процесі відіграє цифровізація, яка стає фундаментом для трансформації економіки. Використання цифрових технологій дозволяє інтегрувати сучасні IT-рішення у всі сфери діяльності — від виробництва до управління бізнесом і державними структурами. Це сприяє автоматизації процесів, підвищенню прозорості, швидкості прийняття рішень та ефективності комунікацій.

Цифровізація є основою для розвитку електронної комерції, фінтеху, смарт-логістики та інших напрямів, що формують нову економічну реальність.

г. Європейське партнерство розглядається як стратегічний ресурс для України, адже воно ґрунтується на принципах взаємної вигоди, гармонізації стандартів та спільної реалізації проєктів у ключових секторах. Це створює умови для інтеграції українських підприємств у європейські ланцюги доданої вартості, розширення доступу до фінансових ресурсів та сучасних технологій. Важливим аспектом є розвиток секторального співробітництва у сферах енергетики, транспорту, агропромислового комплексу та цифрової економіки.

д. Досліджено, що стратегічні вектори повоєнної відбудови України мають базуватися на комплексному підході, що включає модернізацію транспортної, енергетичної та комунальної інфраструктури, розвиток людського капіталу через освіту, професійну підготовку та залучення молоді до інноваційних проєктів, цифрову трансформацію державного управління та бізнесу, забезпечення енергетичної безпеки шляхом диверсифікації джерел енергії та розвитку відновлюваних ресурсів, а також інтеграцію до європейського економічного простору, що гарантує доступ до ринків і технологій.

е. Дослідження сучасного стану зовнішньоторговельних відносин між Україною та Європейським Союзом засвідчило стійку позитивну динаміку зростання товарообігу, що є свідченням підвищення конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку. Після набуття чинності Угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі (DCFTA) Україна отримала доступ до єдиного європейського ринку, що сприяло зниженню тарифних бар’єрів, гармонізації технічних стандартів та розширенню можливостей для експорту.

ж. Зростання обсягів торгівлі супроводжується диверсифікацією товарної структури експорту: поряд із традиційними агропромисловими товарами та металопродукцією збільшується частка продукції з високою

доданою вартістю, зокрема машинобудування, електротехніки, IT-послуг та харчової продукції преміум-сегменту. Це свідчить про поступовий перехід від сировинної моделі експорту до інноваційно-орієнтованої.

з. Активізація секторальної інтеграції між Україною та ЄС відкриває нові можливості для участі у спільних інноваційних проєктах, особливо у сферах енергетики, транспорту, цифрової економіки та «зеленої» трансформації. Українські підприємства отримують доступ до європейських програм фінансування, таких як Horizon Europe, що дозволяє залучати гранти на наукові дослідження та технологічні розробки. Крім того, розвиток логістичних коридорів та інтеграція транспортної інфраструктури з європейською мережею TEN-T сприяють підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

и. Важливим чинником зміцнення зовнішньоторговельних позицій України є впровадження цифрових рішень у сфері митного оформлення та електронної комерції, що скорочує час і витрати на здійснення експортно-імпортних операцій. Це створює передумови для формування сучасної експортної екосистеми, здатної швидко реагувати на зміни попиту та забезпечувати високу якість продукції відповідно до європейських стандартів.

к. Пріоритетними напрямами економічного відновлення країни є залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток інноваційних кластерів і технологічних парків, підтримка малого та середнього бізнесу як основи економічної стабільності, а також впровадження екологічно орієнтованих технологій для забезпечення сталого розвитку.

л. Запорізький регіон має значний промисловий потенціал, що може стати основою для відновлення економіки. Стратегічні орієнтири його розвитку передбачають розширення логістичних можливостей регіону як транспортного хабу, залучення міжнародних партнерів для реалізації інфраструктурних проєктів та використання ресурсів Запорізької торгово-промислової палати для розширення експортних можливостей.

м. Сучасні можливості впровадження інновацій у зовнішньоекономічну діяльність підприємств регіону включають цифровізацію бізнес-процесів, використання електронних платформ для торгівлі, участь у міжнародних грантових програмах та розвиток експортно-орієнтованих стартапів.

н. Соціальна складова регіонального розвитку передбачає модернізацію соціальної інфраструктури, створення ефективної системи соціальної підтримки, розвиток освітніх програм та залучення міжнародної допомоги. Очікуваними результатами реалізації цих заходів є підвищення рівня життя населення, зниження соціальної напруги, формування конкурентоспроможної економіки та інтеграція регіону у європейський простір.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що інноваційний розвиток, європейська інтеграція та стратегічне партнерство є ключовими чинниками успішної повоєнної відбудови України та її регіонів, забезпечуючи довгострокову економічну стабільність і соціальну безпеку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Пер. з англ. В. Старка. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
2. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, *Reporting and Using Data on Innovation*. OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oslo-manual-2018_9789264304604-en.html
3. *UNESCO Science Report: Towards 2030*. UNESCO Publishing. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235406
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV (зі змінами). URL: https://zakononline.ua/documents/show/218992___710116
5. Adams R. The Future of Investment in Eastern Europe. Berlin : Springer. 2022. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiuzIqniMuPAxXZIRAIHTrdIq8QFnoECBgQAQ&url=https%3A%2F%2Flink.springer.com%2Farticle%2F10.1057%2Fs41304-020-00264-z&usg=AOvVaw2apneCBIeSvzS-298tHKSs&opi=89978449
6. Ukraine Reconstruction May Cost $1.1 Trillion, EIB Head Says. Bloomberg. URL: https://www.bloomberg.com/ news/articles/2022-06-21/ukraine-reconstruction-may-cost-1-1-trillion-eib-head-says
7. Атамас О. Інвестиційна діяльність в Україні: реалії сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. С. 4 – 9. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-42
8. Втрати українського бізнесу від війни. Центр економічної стратегії. URL: https://ces.org.ua/vtraty-ukrains-koho-biznesu-vid-viyny/
9. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. *Велике дослідження. Forbes.ua.* URL:

https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501.

10. Післявоєнне відновлення України. *Слово і Діло*. Аналітичний портал. URL: https://www.slovoidilo.ua/2023/03/01/infografika/suspilstvo/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-yaki-krayiny-vzyaly-shefstvo-nad-mistamy-ta-oblastyamy

11. Прушківська Е.В., Пилипенко Г.М., Кусакова Ю.О. Компаративний аналіз розвитку зеленого туризму в Україні та світі. *Економічний вісник НГУ*. 2016. Вип. 3. С. 145 – 153. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2016/3/EV20163_145-153.pdf

12. Ткаченко С. В. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми, ризики та шляхи. *Економічні горизонти*. Вип. 2. С. 4–13. URL: https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(28).2024.300402

13. Green economy. UNECE. URL: https://unece.org/green-economy-3

14. Global Attitudes to Green Economy: 2024 URL: https://www.greeneconomycoalition.org/news-and-resources/polling-survey-global-attitudes-green-economy-2024-results

15. Поняття інтеграції. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/ua/evrointegraciya/

16. Крючкова Ж. В. Конкуренція і конкурентоспроможність аграрних підприємств як економічних категорій. *Економічна наука.* 2016. № 12. С. 5. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2016/11.pdf.

17. Череп О. Г., Курдупа В. С. Оцінка конкурентоспроможності України. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2022. № 1. С. 6. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/03/2022-en-1-05.pdf.

18. Джунь А. Посібник із законодавства України у сфері європейської інтеграції. URL: https://www.giz.de/en/downloads_els/Handbook_by_Alla_Dzhun_UKR.pdf

19. Історія становлення відносин України з ЄС. URL: https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es

20. Державна служба статистики. Експорт та імпорт України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

21. Коляда О.В., Омельченко М.М. Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 9. С. 66-70.

22. Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О. Посилити ЄС: чому членство України потрібне самому Євросоюзу. *Європейська правда*. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/27/7147575/

23. Співробітництво у сфері транспорту. Представництво України при Європейському Союзі. 30.10.2020. URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/transport

24. Бикова А. Проблеми української логістики та шляхи їх вирішення. ЛардіТудей – Все про логістику та вантажоперевезення. 26.08.2022. URL: https://logist.today/uk/osoboe_mnenie/2022-08-26/problemy-ukrainskoj-logistiki-i-puti-ih-resheniya/

25. Офіційний сайт програми Erasmus+. URL: https://duit.edu.ua/international-activities/erasmus-plus/

26. Освіта та робота – інформація для українців та країн-членів ЄС. URL: https://www.etf.europa.eu/uk/education-and-work-information-ukrainians-and-eu-countries

27. Еразмус+ – Програма Європейського Союзу у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту. URL: http://www.erasmusplus.org.ua/

28. Макроекономічні індикатори розвитку України. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators

29. Обсяги інвестицій в Україну. Світовий банк. Україна. Банк даних. URL: http://api.worldbank.org/v2/uk/country/UKR?downloadformat =excel.

30. Нікольчук Ю., Лопатовська О. Інвестиційна привабливість України: основні тенденції, проблеми та ключові вектори вирішення. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 1. С. 164–175. DOI: https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.164.175.

31. Череп А. В., Троєпольська М. М. Проблемні питання співробітництва України з ЄС. *Економічний простір*. 2018. № 138. С. 29-40. URL: http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/318.

32. Роль і місце України в перспективних європейській і євроатлантичній системах безпеки. Центр Разумкова, 2022 р. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf

33. Підтримка України з боку ЄС. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_uk

34. Як ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги. EU NEIGHBOURS east. 20.05.2025. URL: https://euneighbourseast.eu/uk/news/explainers/yak-yes-pidtrymuye-ukrayinu-vid-sankczij-do-vijskovoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogy/

35. Солідарність ЄС з Україною. Європейська комісія. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine_uk

36. Цимбалюк М. Українське суспільство очікує від парламенту тих законопроектів, які на часі. 17.08.2022. URL: https://ternopoliany.te.ua/politychna-dumka/73015-ukrainske-suspilstvo-ochikuie-vid-parlamentu-tykh-zakonoproektiv-iaki-na-chasi-mykhailo-tsymbaliuk

37. Українські підприємці влітку 2023 отримають три хвилі грантів від ЄС та Німеччини. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. 10.08.2023. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=fda0985e-538f-44e5-8aac-30b5e32efde5&title=UkrainskiPidprimtsi

38. The enlargement process and the three pre-accession instruments: PHARE, ISPA, SAPARD. *Proceedings of the conference organised by DG Enlargement and the Permanent Representations of Sweden and Austria to the European Union on 5th March 2001*. URL: http://aei.pitt.edu/38750/1/A3711.pdf.

39. Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу. Baker Tilly. 23.04.2018. URL: https://tinyurl.com/ft79vrwh

40. Ефект цифрової синергії. Які перспективи для розвитку IT-сектору та стартап-індустрії відкриває очікуваний вступ України до ЄС. *Журнал Forbes Ukraine*. 29.08.2023. URL: https://forbes.ua/innovations/efekt-tsifrovoi-sinergii-yaki-perspektivi-dlya-rozvitku-it-sektoru-ta-startap-industrii-vidkrivae-ochikuvaniy-vstup-ukraini-do-es-29082023-15636

41. Дороніна О.А. Зарубіжний досвід формування корпоративної кадрової політики. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб. наук. праць. ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»*. Київ. 2012. №1. С. 129–134.

42. Руденко О.В., Кондратюк О.М., Горєва А.С. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, обліковий аспект та нефінансова звітність. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.102.

43. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник соціального залучення (в контексті цілей стратегії «Europe-2020»). *Український соціум.* 2021. № 2. С. 163–176.

44. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 367 с.

45. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Притула Н. В. Міжнародна торгівля : навч. посібник. Київ-Катовіце-Краков : Центр учбової літератури, 2019. 272 с.

46. Лисак О., Андрєєва Л. Проблеми та перспективи експорту аграрної продукції України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal.* 2022. № 3. С. 139-151. URL: http://www.are-journal.com.

47. Непрядкіна Н. В. Особливості й перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України і ЄС сільськогосподарською продукцією. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2018. № 7. С. 60-65.

48. Стратегія інноваційного розвитку України. Кабінет Міністрів України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/07/strategiya-innovatsiynogo-rozvitku-ukraini.pdf

49. Плани повоєнної відбудови України. Національні програми Відновлення України. URL: https://recovery.gov.ua

50. Аналітика зовнішньоекономічної діяльності. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua

51. Угода про асоціацію Україна-ЄС (повний текст). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22014A0529(01))

52. Запорізька торгово-промислова палата. URL: https://cci.zp.ua

53. Офіційний сайт Запорізької ОВА. URL: https://www.zoda.gov.ua

ДОДАТОК А

Декларація
академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Руднік Ольга Русланівна, студентка 2 курсу магістратури, денної форми навчання, факультету економічного, спеціальності 051 «Економіка», адреса електронної пошти rudnik20032001@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Повоєнна відбудова економіки України на засадах інноваційного розвитку та європейського партнерства» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою* Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ Руднік О.Р.

Дата_____ Підпис_____ Кусакова Ю.О.